

บทที่ 2

ชุมชนที่ทำการศึกษา

บริเวณที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ได้แก่ ชุมชนซอยหมอฝิ่งอุทิศ มีที่ตั้งครอบคลุมหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 10 ซอยหมอฝิ่งอุทิศ แขวงบางปะกอก เขตราชบุรีบูรณะ จังหวัดกรุงเทพมหานครและบริเวณใกล้เคียงชุมชนได้แก่ บริเวณตรอกซี้เลน เนื่องจากชุมชนที่ทำการศึกษาคือชุมชนหนึ่งในเขตราชบุรีบูรณะ ดังนั้นจึงคงต้องกล่าวถึงข้อมูลเกี่ยวกับเขตราชบุรีบูรณะซึ่งจะนำไปสู่การมองภาพรวมของชุมชนได้อย่างชัดเจนขึ้นกล่าวคือ

ประวัติความเป็นมาของเขตราชบุรีบูรณะ

เขตราชบุรีบูรณะเป็นเขตหนึ่งในจำนวน 24 เขต ที่อยู่ในการปกครองของกรุงเทพมหานคร เดิมอำเภอราชบุรีบูรณะ (เขตราชบุรีบูรณะในปัจจุบัน) เป็นอำเภอหนึ่งในจำนวน 9 อำเภอที่อยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดธนบุรี ต่อมาได้โอนไปอยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดพระประแดง (สมัยนั้นเรียกว่า นครเขื่อนขันธ์) ครั้งเมื่อพ.ศ. 2474 จังหวัดพระประแดงยุบเป็นอำเภอ และไปขึ้นอยู่กับจังหวัดสมุทรปราการ อำเภอราชบุรีบูรณะจึงได้กลับมาขึ้นกับจังหวัดธนบุรีต่อไปตามเดิมอีกครั้งหนึ่ง (ภัทริยา จิตเอื้ออารีย์, 2529)

ต่อมาเมื่อมีการปกครองแบบแบ่งเขต เริ่มต้นจากการออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 335 ว่าด้วยการยุบจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี เรียกชื่อใหม่ว่า "นครหลวงกรุงเทพธนบุรี" และต่อมา มีการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งกรุงเทพมหานคร จึงเปลี่ยนชื่อใหม่อีกครั้งหนึ่งจาก "นครหลวงกรุงเทพธนบุรี" มาเป็น "กรุงเทพมหานคร" (รุ่งพันธุ์ เสง รัตมี, 2520)

เมื่อมีการรวมจังหวัดธนบุรีกับกรุงเทพเข้ามาเป็นกรุงเทพมหานคร อำเภอราชบุรีบูรณะจึงได้มาขึ้นกับกรุงเทพมหานครและเปลี่ยนชื่อเรียกจากอำเภอราชบุรีบูรณะเป็นเขตราชบุรีบูรณะมาจนถึงปัจจุบันนี้

สำหรับความหมายของชื่อเขตราชบุรีบูรณะ มาจากคำว่า "ราชบุรี" ที่หมายถึง "พลเมืองของประเทศ" หรือ "แคว้นแคว้นบ้านเมือง" รวมกับคำว่า "บูรณะ" ซึ่งหมายถึงทำให้เต็ม ปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซม ดังนั้น "ราชบุรีบูรณะ" จึงมีความหมายว่า พลเมืองของประเทศช่วยกันสร้างขึ้น หรือ

รวบรวมกันตั้งเป็นบ้านเมือง หรืออีกนัยหนึ่งมีความหมายว่าเป็นเมืองที่ราษฎรช่วยกันค้าจุนส่งเสริม และบำรุงรักษา เพื่อที่จะให้บ้านเมืองมีความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้น

หากจะพิจารณาตามหลักภูมิศาสตร์แล้ว จะเห็นว่า เขตราชบุรีบูรณะเดิมคงเป็นชายทะเล แถวป่าอมพระจุลจอมเกล้า แต่ต่อมาแผ่นดินตอนนี้ได้งอกและสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนพื้นน้ำเป็นแผ่นดิน มี ดันไม้งอกงามเกิดขึ้น เป็นบริเวณที่มีดินอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นดินตะกอนที่น้ำพัดพามา ครั้นมา ถึงสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงสร้างเป็นเมืองหลวงขึ้นใหม่ที่จังหวัดธนบุรีราษฎรทั้งหลายจึงได้ช่วยกันหักล้างทางป่าและสร้างเป็นเมืองขึ้น แล้วช่วยกันปฏิสังขรณ์ให้สมบูรณ์ขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อจะได้เป็นกำแพงป้องกันหรือเท่ากับเป็นด่านแรกของเมืองหลวงธนบุรี ในการป้องกันต่างชาติรุกรานทางเรือในสมัยนั้น (เอกสารบรรยายสรุปสำนักงานเขตราชบุรีบูรณะ, 2537)

สถานที่ตั้งและลักษณะภูมิประเทศ

เขตราชบุรีบูรณะจัดเป็นเขตหนึ่งในเขตชั้นกลางฝั่งธนบุรีของกรุงเทพมหานคร ตามการแบ่งพื้นที่เขตเป็นเขตชั้นใน ชั้นกลาง และชั้นนอกของกองผังเมือง สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้ใช้ความหนาแน่นของประชากรเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา

เขตชั้นในมีจำนวนทั้งสิ้น 11 เขต ได้แก่ เขตพระนคร สัมพันธวงศ์ ป้อมปราบศัตรูพ่าย บางรัก ปทุมวัน พญาไท ห้วยขวาง ดุสิต คลองสาน ธนบุรี และบางกอกใหญ่

เขตชั้นกลาง มีจำนวนทั้งสิ้น 7 เขต ได้แก่ เขตยานนาวา บางเขน บางกะปิ พระโขนง บางกอกน้อย ภาษีเจริญ และ ราชบุรีบูรณะ

เขตชั้นนอกมีจำนวนทั้งสิ้น 6 เขต ได้แก่เขตหนองจอก มีนบุรี ลาดกระบัง ดลิ่งชัน หนองแขม และบางขุนเทียน (ภทรียา จิตเอื้ออารีย์, อ้างแล้ว)

เขตราชบุรีบูรณะมีพื้นที่ทั้งสิ้น 42.87 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของกรุงเทพมหานคร ด้านฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดแม่น้ำเจ้าพระยา เขตบางคอแหลม และเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

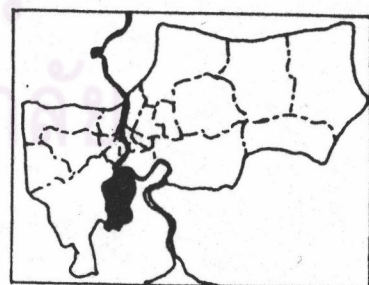
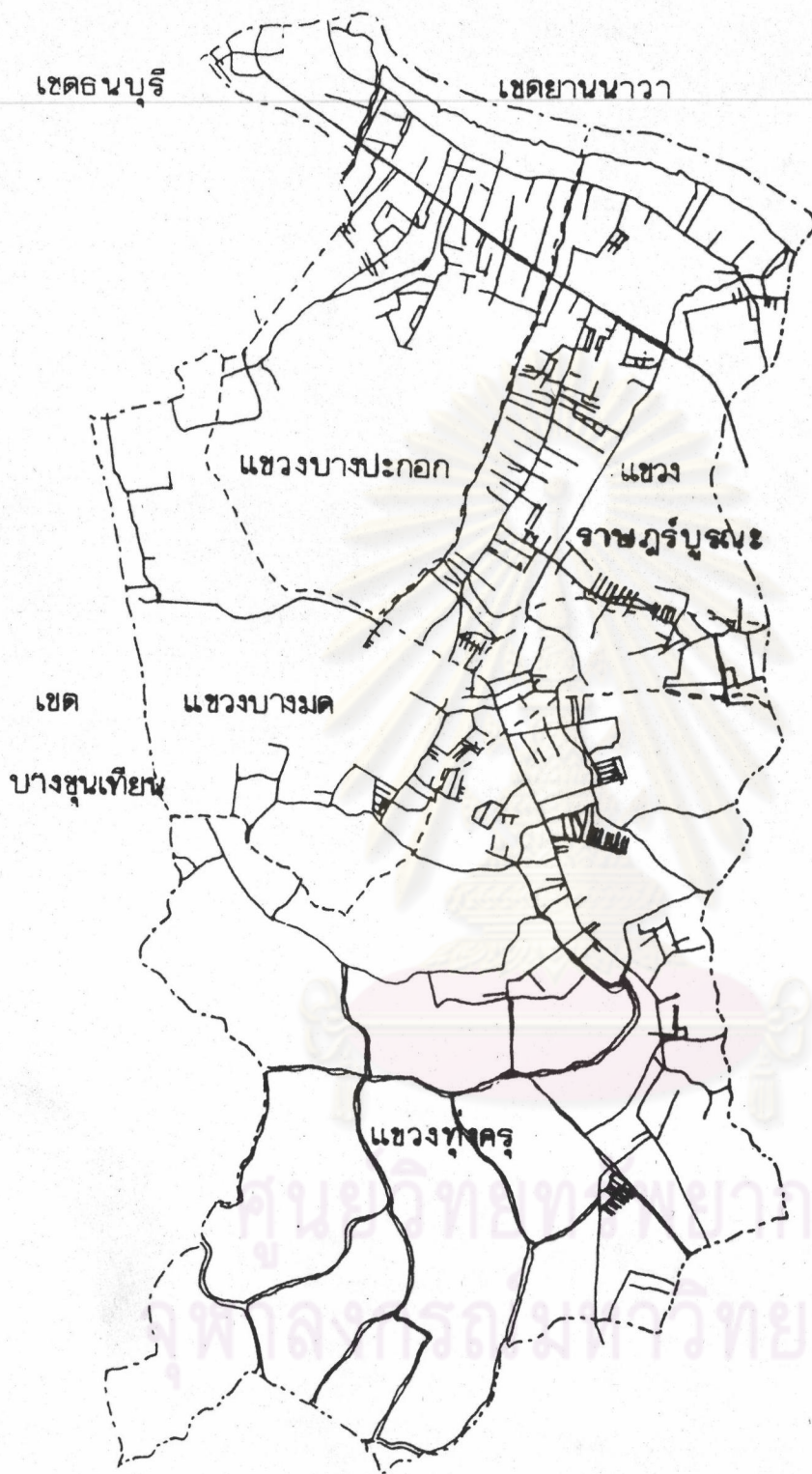
ทิศใต้ ติดอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

ทิศตะวันออก ติดอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ทิศตะวันตก ติดต่อเขตจอมทอง และเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

ลักษณะพื้นที่ของเขตราชบุรีบูรณะเป็นที่ราบลุ่ม ดินตะกอนน้ำพัดพา (Alluvial Soils) เป็นดินที่เหมาะสมแก่การทำกรเกษตรกรรม ซึ่งในอดีตมีพื้นที่เป็นเรือนสวนเป็นส่วนใหญ่มีลำคลองโยง ติดต่อกันหลายสาย ลำคลองเหล่านี้ได้เคยเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญของเขตราชบุรีบูรณะ

แผนที่ที่ 1 แผนที่เขตราษฎร์บูรณะ

แผนที่เขตราษฎร์บูรณะ

ในอดีต ทั้งนี้เนื่องมาจากแต่เดิมการคมนาคมใช้ทางน้ำได้แต่เพียงทางเดียว การเดินทางภายในท้องที่ใช้เรือพาย เรือแจวหรือเรือยนต์ติดต่อกัน เพราะถนนยังไม่มี ราษฎรจะมาติดต่อกับอำเภอก็ต้องใช้ทางเรือ ทั้งการนำผลไม้หรือของสวนออกขายก็ไปทางเรือ สินค้าที่เป็นผลผลิตทางการเกษตรโดยมากมักจะถูกนำไปขายแถวปากคลองตลาดและถนนตก โดยมีคลองที่สำคัญได้แก่คลองแจรงร้อน คลองราษฎร์บูรณะ คลองบางปะกอก คลองบางปะแก้ว ส่วนคลองซอยต่าง ๆ มี 64 คลอง รวมความยาวของคลองทั้งหมดประมาณ 70 กิโลเมตร เชื่อมโยงกับคลองใหญ่ ๆ ทั้ง 4 คลอง ตั้งแต่ต้นคลองถึงปลายคลองมีลำกระโดงติดต่อกันได้ตลอดแต่ปัจจุบันการคมนาคมเจริญขึ้น การเดินทางโดยทางน้ำจึงลดความสำคัญประกอบกับความไม่สะดวกเหมือนเช่นในอดีตที่เคยเดินทางกันมา และในเขตราษฎร์บูรณะเริ่มมีถนนหนทางเพิ่มมากขึ้น การเดินทางทางบกจึงเข้ามาแทนที่การเดินทางทางน้ำ เขตราษฎร์บูรณะมีถนนที่สำคัญ ได้แก่

1. ถนนสุขสวัสดิ์ มีซอยสาธารณะ 31 ซอย และซอยเอกชน 16 ซอย
2. ถนนราษฎร์บูรณะ มีซอยสาธารณะ 9 ซอย และซอยเอกชน 4 ซอย
3. ถนนราษฎร์พัฒนา ไม่มีซอยสาธารณะ มีซอยเอกชน 5 ซอย
4. ถนนประชาอุทิศ มีซอยสาธารณะ 57 ซอย และซอยเอกชน 44 ซอย

เนื่องจากพื้นที่เขตราษฎร์บูรณะอยู่ติดแม่น้ำเจ้าพระยาและอยู่ใกล้ทะเล จึงทำให้ได้รับลมทะเลและความชุ่มชื้นจากไอน้ำที่ระเหยมา ดังนั้นในฤดูร้อนอากาศจึงไม่ร้อนอบอ้าวมากนัก สำหรับในฤดูฝน มีฝนตกชุก สภาพพื้นที่และภูมิอากาศดังกล่าวนี้จึงเหมาะสำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาก

การแบ่งพื้นที่การปกครอง

เขตราษฎร์บูรณะ แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 4 แขวง 33 หมู่บ้าน ดังนี้คือ

1. แขวงราษฎร์บูรณะมีพื้นที่ 7.052 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็น 9 หมู่บ้าน ได้แก่ บางแจรงร้อนนอก บางบน คลองลัดยายจำปี บางแจรงร้อนใน 1 2 3 คลองเพลง วัดสารอด และโรงพักเก่า มีนายอำเภอ ลอยเอี่ยมเป็นกำนันแขวงราษฎร์บูรณะ
2. แขวงบางปะกอก มีพื้นที่ 8.986 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็น 13 หมู่บ้าน ได้แก่ วัดบางปะกอก สามท่า ยายจำปี ไทรน้อย ศรีสุราษฎร์ กรรมนิการ์ ปากคลองบางปะแก้ว คลองลัดบางปะกอก บางปะกอก วัดราษฎร์บูรณะ คลองชฎา คลองดาวดำและตรอกวัดนาคนิมิตร มี นางสาวนพสรัญ วรรณศิริกุล เป็นกำนันแขวงบางปะกอก

3. แขวงบางมด มีพื้นที่ 9.147 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็น 5 หมู่บ้านได้แก่ หุ่นาหลวง สวณธนบุรีรมย์ บางมดปลายคลอง แจงร้อยและแขวงบางมด มีนายกมล คำสุวรรณ เป็นกำนัน แขวงบางมด

4. แขวงทุ่งครุ มีพื้นที่ 17.689 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็น 6 หมู่บ้าน ได้แก่ ทุ่งครุ 1 2 รางตรง บ้านทุ่งครุ วัดทุ่งครุและคลองรางใหญ่ มีนายสมพล โพธิ์เงิน เป็นกำนันแขวงทุ่งครุ นอกจากนี้ยังมีชุมชนในเขตราชบุรีบูรณะทั้งหมด 40 ชุมชน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลเบื้องต้นชุมชนแออัดในเขตราชบุรีบูรณะ

ลำดับ ที่	ชื่อชุมชน	ข้อมูลด้านประชากร			ขนาด ชุมชน	สภาพการครอบ- ครองที่ดิน	หมายเหตุ	
		ประชากร	ครอบครัว	บ้าน				
1	ชุมชนประคองมิตร	1,200	300	250	15 ไร่	ของตนเอง	เช่าเอกชน	กลุ่มแม่บ้าน
2	ชุมชนหอมฝั่งอุทิศ	2,000	400	325	15 ไร่	ของตนเอง	เช่าเอกชน	กลุ่มแม่บ้าน
3	ชุมชนมิ่งประชา	204	24	20	4 ไร่	ของตนเอง	เช่าเอกชน	กลุ่มแม่บ้าน
4	ชุมชนขอยสุดเขต	379	102	63	5 ไร่	เช่าเอกชน		-
5	ชุมชนอนามัย	1,900	480	250	9 ไร่	เช่าเอกชน		กลุ่มแม่บ้าน
6	ชุมชนรวมน้ำใจ	406	104	100	20 ไร่	เช่าเอกชน		กลุ่มออม- ทรัพย์
7	ชุมชนสุขสวัสดิ์ 42	440	110	89	5 ไร่	เช่าเอกชน		กลุ่มแม่บ้าน
8	ชุมชนเบอร์ลี่	900	150	120	4 ไร่	เช่าเอกชน		
9	ชุมชนขอยสถาพร	6,000	1,800	600	40 ไร่	เช่าเอกชน		
10	ชุมชนสุขสวัสดิ์ 29	1,857	233	200	15 ไร่	เช่าเอกชน		กลุ่มออม- ทรัพย์ ศูนย์เด็กเล็ก
11	ชุมชนสุขสวัสดิ์ 31	170	65	50	5 ไร่	ของตนเอง	เช่าเอกชน	กลุ่มแม่บ้าน
12	ชุมชนร่วมใจ	395	106	100	5 ไร่	เช่าเอกชน		กลุ่มออม- ทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน

ลำดับ ที่	ชื่อชุมชน	ข้อมูลด้านประชากร			ขนาด ชุมชน	สภาพการครอบ- ครองที่ดิน	หมายเหตุ
		ประชากร	ครอบครัว	บ้าน			
13	ชุมชน หมู่ 7 ราษฎร์บูรณะ	2,300	201	147	9 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	กลุ่มแม่บ้าน
14	ชุมชนวัดสน	233	52	73	16 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	กลุ่มแม่บ้าน
15	ชุมชนแจรงร้อน	487	82	75	4 ไร่	เช่าเอกชน	กลุ่มแม่บ้าน
16	ชุมชนนามเจริญ	1,000	130	90	7 ไร่	เช่าเอกชน	
17	ชุมชนสุขสวัสดิ์ 60	355	88	82	4 ไร่	เช่าเอกชน	กลุ่มออม- ทรัพย์
18	ชุมชนบลูไลท์	556	139	125	5 ไร่	เช่าเอกชน	
19	ชุมชนอัสดีกวา	350	79	57	10 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	กลุ่มแม่บ้าน
20	ชุมชนหมู่ 2 บางมด	4,500	210	170	470 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	กลุ่มแม่บ้าน
21	ชุมชนหมู่ 3 บางมด	5,000	300	276	260 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	ศูนย์เด็กเล็ก
22	ชุมชนหมู่ 5 บางมด	5,000	450	430	700 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	ศูนย์เด็กเล็ก
23	ชุมชนชมทรัพย์	770	140	101	5 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออม- ทรัพย์
24	ชุมชนหลังสน ทุ่งครุ	280	72	70	70 ไร่	เช่าเอกชน	กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออม- ทรัพย์
25	ชุมชนหมู่ 5 ทุ่งครุ	826	150	101	30 ไร่	เช่าเอกชน	
26	ชุมชนหมู่ 6 ทุ่งครุ	1,424	258	179	20 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	

ลำดับ ที่	ชื่อชุมชน	ข้อมูลด้านประชากร			ขนาด ชุมชน	สภาพการครอบ- ครองที่ดิน	หมายเหตุ
		ประชากร	ครอบครัว	บ้าน			
27	ชุมชนบูรณะสุดเขต	485	97	65	45 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	
28	ชุมชน หมู่ 3 ราษฎร์บูรณะ	300	70	61	5 ไร่	ของตนเอง	
29	ชุมชนสุขสวัสดิ์ 35	548	97	75	30 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	
30	ชุมชนซอยรุ่งเรือง	500	130	120	25 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	
31	ชุมชนซอยทรัพย์สมบูรณ	1,095	230	170	30 ไร่	เช่าเอกชน	
32	ชุมชนใกล้เคียงโรงเรียน รัตนจินะ	1,220	280	126	60 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	
33	ชุมชนสุขสวัสดิ์ 26	430	95	71	6 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	
34	ชุมชนตรงข้าม สน. ราษฎร์บูรณะ	500	100	86	8 ไร่	เช่าเอกชน	
35	ชุมชนสุขสวัสดิ์ 9	350	80	72	6 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	
36	ชุมชนสุขสวัสดิ์ 36	570	155	120	7 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	
37	ชุมชนมติมิตร	912	210	104	30 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	
38	ชุมชนศรีสมิต	1,300	200	175	15 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	
39	ชุมชนสามัคคี	875	215	135	35 ไร่	เช่าเอกชน ของตนเอง	กลุ่มออม- ทรัพย์

ลำดับ ที่	ชื่อชุมชน	ข้อมูลด้านประชากร			ขนาด ชุมชน	สภาพการครอบ- ครองที่ดิน	หมายเหตุ
		ประชากร	ครอบครัว	บ้าน			
40	ชุมชนหลอดขยายแสง	1,700	300	289	50 ไร่	เช่าเอกชน	
		49,717	8,484	5,767			

ที่มา : เอกสารบรรยายสรุปสำนักงานเขตราชบุรีบูรณะ, 2537.

ลักษณะประชากร

เขตราชบุรีบูรณะมีประชากร 182,410 คน มีความหนาแน่นของประชากร 4,254 คนต่อตารางกิโลเมตร (ดูตารางที่ 2 และ 3)

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรและหลังคาเรือน ในเขตราชบุรีบูรณะ พ.ศ.2537

แขวง	ชาย	หญิง	รวม	จำนวนหลังคาเรือน
ราชบุรีบูรณะ	23,203	23,272	46,475	15,645
บางปะกอก	33,846	33,473	67,319	16,344
บางมด	17,823	18,139	35,962	13,778
ทุ่งครุ	16,280	16,374	32,654	14,284
รวม	91,152	91,258	182,410	60,051

ที่มา : เอกสารบรรยายสรุปสำนักงานเขตราชบุรีบูรณะ, 2537

ตารางที่ 3 แสดงความหนาแน่นของประชากรแยกตามแขวง ในเขตราชบุรีบูรณะ

แขวง	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
ราชบุรีบูรณะ	7.052	46,475	6,590
บางปะกอก	8.986	67,319	7,491
บางมด	9.147	35,962	3,597
ทุ่งครุ	17.689	32,654	1,846
รวม	42.874	182,410	4,254

รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของประชากรในเขตราชบุรีบูรณะก็เช่นเดียวกันกับบริเวณอื่น ๆ ของที่ราบภาคกลาง ซึ่งใช้ลำคลองเป็นเส้นทางสำคัญในการคมนาคมขนส่ง การชลประทาน ตลอดจนใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้การตั้งถิ่นฐานเป็นรูปแบบของการตั้งเรียงรายไปตามความยาวของทั้งสองฝั่งคลอง เพื่อใช้ประโยชน์จากเส้นทางน้ำมากที่สุด ดังนั้นหมู่บ้านในอดีตจึงเป็นรูปแบบการรวมตัวเป็นกลุ่มของประชากรตามลำคลอง และบริเวณศูนย์กลางของชุมชนมักเป็นบริเวณที่เป็นจุดตัดของลำคลองและบ้านของชาวบ้านจะหันหน้าเข้าหาลำคลองทั้งสองฝั่ง ในบริเวณเขตราชบุรีบูรณะนั้นเป็นที่ราบลุ่มและมีลำคลองอยู่มากมาย อันเป็นบริเวณสำคัญของการตั้งถิ่นฐาน คลองสำคัญในบริเวณนี้มีประชากรหนาแน่น ได้แก่ คลองบางปะกอก คลองบางปะแก้ว คลองราชบุรีบูรณะ และคลองแจรงร้อน เป็นต้น

เช่นเดียวกันในระยะหลังที่บทบาทของถนนได้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของประชากรในเขตราชบุรีบูรณะ ถนนสายสำคัญในเขตนี้ได้แก่ ถนนสุขสวัสดิ์ ซึ่งเป็นถนนสายสำคัญผ่านแหล่งชุมชนหนาแน่นของแขวงบางปะกอกและราชบุรีบูรณะ ทำให้เกิดตึกแถวอาคารพาณิชย์ตลอดจนโรงงานต่าง ๆ ตามแนวเส้นทางถนนทั้งสองฟาก และตามตรอกซอยที่ตัดแยกถนนราชบุรีบูรณะ ซึ่งเป็นถนนเลียบบแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นถนนที่ผ่านแหล่งชุมชนหนาแน่นของแขวง

บางปะกอก และราษฎร์บูรณะ เช่นกัน และทำให้มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างที่ปรากฏตาม ถนนสุขสวัสดิ์ นอกจากนั้นได้มีถนนซึ่งตัดกันแยกจากถนนสุขสวัสดิ์ เข้าสู่ภายในเขตเพื่อจุดประสงค์ ของการบริการแก่แขวงซึ่งอยู่ห่างไกลทางใต้ของเขต คือ ทุ่งครุและบางมด ซึ่งเดิมขาดเส้นทาง คมนาคม ติดต่อกับตอนบนของเขตที่บางปะกอก และราษฎร์บูรณะถนนสายนี้คือ ถนนประชาอุทิศ หลังจากที่มีการตัดถนนประชาอุทิศได้มีการตั้งถิ่นฐานเกิดขึ้นตามแนวสองฝั่งถนนประชาอุทิศ ทั้งใน รูปของที่อยู่อาศัย ร้านค้าพาณิชย์ ตลอดจนโรงงานอุตสาหกรรม และสถานที่ราชการต่าง ๆ (ภัทริยา จิตเอื้ออารีย์, อ้างแล้ว)

ลักษณะการขยายตัวของชุมชน

ด้วยเขตท้องที่นี้ประกอบด้วยผู้คนทั้งเก่าและใหม่ ผู้คนที่อยู่มาแต่เดิมมีเป็นจำนวนมากที่ ยังมีอาชีพทำสวนและมีที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตสวนลึก เขตเรือกสวนบางแห่งได้จัดทำเป็นที่ดินจัดสรร แบ่งขาย และให้เช่า การขยายตัวของชุมชนมีมากในระยะไม่กี่ปีมานี้เอง ทั้งนี้เนื่องจากโรงงาน อุตสาหกรรมที่ตั้งขึ้นในระยะแรกมักเป็นโรงงานขนาดเล็ก เพิ่งมีโรงงานขนาดใหญ่เกิดขึ้น เมื่อเจ้าของ เรือกสวนไร่นาแบ่งที่ดินไว้สำหรับขายและเช่า การมีโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้นจึงมีคนมาอยู่อาศัย มากขึ้นโดยเฉพาะคนงานที่ได้รับค่าจ้างรายวัน ธุรกิจบ้านเช่าก็มีมากขึ้น แต่เนื่องจากระบบการจัด สรรที่ดินยังไม่ก้าวหน้าเหมือนชุมชนในเขตชานเมืองแห่งอื่น ความคล่องตัวทางการค้าจึงมิได้กระจาย ไปทั่วชุมชน คงมีความก้าวหน้าเฉพาะเขตที่ติดกับชุมชนใหญ่เขตอื่น อีกประการหนึ่งก็คือ อาณาเขต ของเรือกสวนยังมีอยู่มากเพราะผู้อยู่เดิมยังคงต้องการประกอบอาชีพเดิมต่อไปอีก ย่านการค้าที่ เจริญจะอยู่ในเขตที่มีประชากรอยู่หนาแน่นกว่า เช่น แขวงบางปะกอก และแขวงราษฎร์บูรณะ

ในระยะที่ชุมชนเริ่มขยายตัวคหบดีผู้เป็นเจ้าของที่ดินอันรกร้างว่างเปล่าหรือบริเวณ เรือกสวนที่อยู่ติดถนนใหญ่ได้หันมาประกอบธุรกิจใหม่ด้วย เป็นเจ้าของกิจการซื้อขายที่ดิน ผู้คนที่ ต้องการหนีความแออัดในเมืองหลวงจากใจกลางเมืองก็เริ่มทยอยมาจับจองเป็นเจ้าของที่ดินก่อสร้าง ที่พักอาศัย โรงงานอุตสาหกรรมขนาดต่าง ๆ เป็นต้น ผู้อยู่อาศัยในชุมชนนี้แต่ละปีก็มีจำนวนเพิ่มขึ้น เรื่อย ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้มาพักอาศัยชั่วคราว ในระยะเวลาที่ยังทำงานตามโรงงานต่าง ๆ การเข้า ออกงานจึงมีอยู่เสมอ นอกจากนี้ก็เป็นพวกที่นิยมสร้างบ้านเรือนที่พักอาศัยในเขตนอกเมือง พวกนี้ มักเป็นผู้มาอยู่ใหม่และต้องการนิเวศสถานอันถาวร คนเหล่านี้เป็นผู้ที่มีฐานะปานกลางเป็นส่วนใหญ่ ส่วนนักธุรกิจเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมจะเป็นคนจีนและลูกจีนเป็นส่วนมาก ผู้มีฐานะร่ำรวยจะ เป็นพวกที่อยู่เดิมเป็นเจ้าของเรือกสวนขนาดกว้างใหญ่ เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนหลายสิบไร่ และคน

กลุ่มนี้มักจะมีธุรกิจบ้านเช่าราคาถูกให้คนงานได้พักอาศัย และบางพวกก็สร้างตึกแถวร้านค้าด้วย ในกลุ่มหลังนี้จะเป็นเศรษฐีลูกคนจีนหรือมีเชื้อสายจีน เป็นพวกที่เก่งกำไรมหาศาลและกล้าได้กล้าเสีย มากกว่าคหบดีชาวไทย การขยายตัวของชุมชนนี้ได้เป็นไปอย่างรวดเร็วเช่นชุมชนอื่น ๆ ในเขตกรุงเทพมหานครก็เพราะมีความคิดเห็นขัดแย้งระหว่างกันในพวกมีฐานะมั่งมี คหบดีชาวไทย ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่อาศัยแต่เดิมเช่นเดียวกับคหบดีชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งแม้จะได้เรียนรู้ธรรมเนียมและวิวัฒนาการสมัยใหม่มาบ้างแล้วก็ตาม แต่ความคิดก้าวหน้ายังมีสำนึกแบบเก่าคอยรั้งไว้ ต้องการดำรงชีวิตแบบง่าย ๆ ไม่ผาดโผนสังเกตได้จากลักษณะบ้านเรือนมีสภาพเหมือนบ้านแถบชนบทแต่มีเครื่องอำนวยความสะดวกมากกว่า มีความเป็นอยู่อย่างประหยัดเรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ

ละแวกบ้านในเขตอุตสาหกรรมจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับละแวกบ้านในเขตที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะในแวดวงคหบดีเจ้าของเรือกสวน เขตอุตสาหกรรมนั้นผู้คนไม่มีความใกล้ชิดสนิทสนมเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ มีการจกชิงวิ่งราว ทั้งนี้เพราะมีคนอยู่อย่างหนาแน่นมากกว่าและประกอบกับมีบุคคลหลายประเภททั้งคนงานและเจ้าของร้านค้า ส่วนเขตละแวกบ้านที่อยู่อาศัยหากเป็นละแวกบ้านขนาดเล็ก มีทางเข้าออกเพียงทางเดียว ความใกล้ชิดสนิทสนมก็มีมากกว่า เขตที่อยู่อาศัยที่ใหญ่กว่าและมีทางเข้าออกหลายทางเพราะมีโอกาสให้ว่วาน พูดคุยทักทายกันได้เสมอๆ และบางครั้งก็มีการร่วมมือกันระหว่างเพื่อนบ้านด้วย เช่น การพัฒนาถนนซอย ซุดรอกคูน้ำ เป็นต้น

ความเจริญทางวัตถุยังขยายตัวไม่เต็มที่ ตึกแถวร้านค้ามีเพียงช่วงที่ติดกับถนนใหญ่ และปากซอยตอนต้น ๆ ตลอดจนบริเวณใกล้ที่ทำการของราชการ ในอาณาเขตที่ลึกจากถนนใหญ่มาก ตึกแถวอาคารร้านค้ามีเป็นหย่อม ๆ มักสลับกันไปกับโรงงานอุตสาหกรรมและบริเวณสวนและที่อยู่อาศัยของผู้อพยพมาอยู่ใหม่สำหรับผู้อพยพมาอยู่ใหม่เพื่อทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้อพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ดีในเขตริมถนนใหญ่สายนอกที่เป็นเส้นทางสะดวกในการติดต่อกับชุมชนใหญ่ในใจกลางเมืองกำลังได้มีการพัฒนาอย่างรีบเร่งเพื่อสนองความต้องการของประชาชนผู้ต้องการที่พักอาศัย และร้านค้า เช่น เขตริมถนนสุขสวัสดิ์ที่เชื่อมกับถนนตากสิน (รุ่งพันธุ์ เสงรัตมี, อ้างแล้ว)

ในกรณีดังกล่าวนี้ ชุมชนในเขตชายเมืองเป็นชุมชนที่อยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อในการรับเอาวิวัฒนาการใหม่ ๆ เข้ามา ดังนั้นการจะยอมรับได้มากน้อยและรวดเร็วเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่นด้วย

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

การเกษตรกรรม การทำสวนเป็นอาชีพสำคัญของชาวราชบุรีบูรณะมาตั้งแต่อดีต การทำสวนที่สำคัญที่สุดในเขตคือ การทำสวนส้มเขียวหวานและแขวงที่มีการทำสวนส้มมากที่สุดคือ แขวงบางมดและทุ่งครุ ส้มในแถบนี้เป็นที่รู้จักกันไปทั่วไปว่า "ส้มบางมด"

นอกจากการทำสวนส้มเขียวหวานแล้ว มะพร้าวเป็นพืชสวนอีกชนิดหนึ่งที่นิยมปลูกกันแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแขวงทุ่งครุ อย่างไรก็ตามมะพร้าวที่ปลูกส่วนใหญ่มีจุดประสงค์เพื่อใช้ภายในครอบครัวมากกว่าจุดประสงค์ของการส่งออกขายอย่างในกรณีการทำสวนส้ม

สำหรับการทำนาภายในเขตนั้นได้ลดความสำคัญลงเนื่องจากการทำนาไม่ประสบผลสำเร็จเท่ากับการทำสวนส้ม ซึ่งทำให้ชาวนาไม่น้อยเปลี่ยนจากการทำนาเป็นการทำสวนส้มสำหรับบริเวณที่มีการทำนาอยู่บ้างได้แก่ ทางตอนใต้ของเขตที่บริเวณทุ่งครุเป็นส่วนใหญ่ และบางส่วนของแขวงบางมดในเขตใกล้เคียง ที่สำคัญอยู่ห่างจากสองฝั่งของถนนประชาอุทิศ แถบโรงเรียนวัดทุ่งครุ ออกไปทางริมถนนทั้งฟากตะวันตกและตะวันออกลงไปทางตอนใต้จนถึงบ้านคลองมอญ

นอกจากการทำสวนส้มและการทำนาดังได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ปัจจุบันได้มีการทำสวนกล้วยไม้เพื่อส่งจำหน่ายต่างประเทศ ซึ่งทำกันทั่วไปเช่นกัน และในทางตอนใต้ของเขตจะมีการทำนาทุ่งด้วย (พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ และคณะ, 2524)

เนื่องจากปัจจุบันความเจริญได้เข้ามาสู่ท้องถิ่นมากขึ้น ประกอบกับสภาวะแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการเกษตรกรรม เช่น เกษตรกรประสบกับปัญหาน้ำเค็ม เป็นต้น ชาวบ้านจึงนิยมขายที่ดินเพื่อสร้างบ้านจัดสรรหรือทำโรงงานอุตสาหกรรม จึงทำให้การประกอบอาชีพเกษตรกรรมลดน้อยลง

การอุตสาหกรรม แต่เดิมที่ดินในบริเวณเขตราชบุรีบูรณะมีราคาถูก จึงมีผู้มาลงทุนซื้อที่ดินสร้างโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งแต่ขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่ โรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในท้องที่แขวงบางปะกอกและแขวงราชบุรีบูรณะโรงงานขนาดเล็ก เช่น โรงงานทำที่นอน โรงงานหล่อพระพุทธรูป โรงงานทำเส้นก๋วยเตี๋ยว โรงงานขนาดใหญ่ เช่น โรงงานทำรองเท้า โรงงานประกอบตู้เย็น โรงงานทอผ้า โรงงานเหล็กเส้น โรงงานทำเครื่องใช้ด้วยพลาสติก โรงงานผลิตของเด็กเล่น เป็นต้น (คูตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนโรงงานและลูกจ้างแยกตามขนาดอุตสาหกรรมในเขตราชบุรีบูรณะ
(พ.ศ. 2537)

ขนาดอุตสาหกรรม (คน)	จำนวนโรงงาน (แห่ง)	จำนวนลูกจ้าง (คน)
1 - 99	3,376	40,258
100 - 299	77	12,585
200 - 499	13	4,726
500 คนขึ้นไป	11	16,482
รวม	3,477	74,031

ที่มา : สำนักงานแรงงานกรุงเทพมหานคร เขตราชบุรีบูรณะ, 2537

คลังสินค้าและธนาคารพาณิชย์ เขตราชบุรีบูรณะมีพื้นที่เลียบแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้การคมนาคมและการขนถ่ายสินค้าสะดวก รวดเร็วและประหยัด จึงมีการก่อสร้างคลังสินค้า ขึ้นหลายแห่ง ในท้องที่เขตราชบุรีบูรณะมีคลังสินค้าจำนวน 11 แห่ง และมีธนาคารพาณิชย์ทั้งหมด 17 ธนาคาร ซึ่งส่วนมากธนาคารเหล่านี้จะตั้งอยู่ที่ถนนราชบุรีบูรณะ และสุขสวัสดิ์ เกือบทั้งหมด

ศาสนาและการศึกษา

ประชาชนในท้องที่เขตราชบุรีบูรณะที่อาศัยอยู่ในแขวงบางปะกอก และแขวงราชบุรีบูรณะ นับถือพุทธศาสนา จะมีชาวจีนกระจายอยู่บ้างในตอนเหนือของแขวงปะกอก หมู่ที่ 8 11 12 และ 13 ส่วนแขวงบางมด แขวงทุ่งครุส่วนใหญ่ประมาณ 70% นับถือศาสนาอิสลาม

วัดในพระพุทธศาสนาในเขตราชบุรีบูรณะมีทั้งสิ้น 11 วัด ได้แก่ วัดบางปะกอก วัดประเสริฐสุทธาวาส วัดแจ้ร้อน วัดสน วัดทุ่งครุ วัดสารอด วัดราชบุรีบูรณะ วัดเกียรติประดิษฐ์ วัดพุทธบูชา วัดบางมดโสธราราม วัดโอภาสีบางมด นอกจากวัดในพระพุทธศาสนาแล้ว เขตราชบุรีบูรณะยังมีมัสยิดของศาสนาอิสลามอยู่ในแขวงบางมด และแขวงทุ่งครุ รวม 8 มัสยิด ได้แก่ มัสยิดดารุลนาฮีม มัสยิดคอลลิดีน มัสยิดดาร์ลฮายัน มัสยิดดาร์สอิสลาม มัสยิดนุรุลฮูดา มัสยิดอัลอิสติกอมะห์ มัสยิดอัลตักวา มัสยิดดารุลลอบาดะห์ นอกจากสถานที่ประกอบศาสนกิจอิสลามแล้วยังเป็นที่ดำเนินการสอนศาสนาอิสลามด้วย นอกจากนั้นยังมีศาลเจ้าในเขตที่คนจีนอาศัยอยู่ เช่น ศาลเจ้าตระกูลซื่อ ที่ถนนสุขสวัสดิ์ เป็นต้น

ในด้านของการศึกษา เขตราชบุรีบูรณะมีโรงเรียนทั้งในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 13 โรงเรียน โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 4 โรงเรียน โรงเรียนราษฎร์ จำนวน 11 โรงเรียน วิทยาลัยในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 1 วิทยาลัย คือ วิทยาลัยพณิชยการเชตุพน และมหาวิทยาลัยในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จำนวน 1 วิทยาเขต คือ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตธนบุรี

และก็เช่นเดียวกับที่อื่น ๆ คือ วัดและโรงเรียนมักตั้งเรียงรายตามริมฝั่งคลองเป็นสำคัญ และจะมีความถี่สูงในย่านที่ประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น โรงเรียนและวัด ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนในอดีตมักจะใช้พื้นที่และทำหน้าที่ร่วมกัน ซึ่งเห็นได้ชัดจากตัวอย่างของโรงเรียนรัฐบาล อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ได้มีการตั้งโรงเรียนเป็นเอกเทศมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเภทโรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนในระดับวิทยาลัยมักตั้งอยู่ตามเส้นทางถนนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณถนนประชาอุทิศ

ชุมชนชอยหมอฝิ่งอุทิศ

ประวัติความเป็นมา

เมื่อประมาณเกือบ 100 ปีมาแล้ว ในบริเวณที่ตั้งของชุมชนชอยหมอฝิ่งอุทิศยังไม่มีสภาพการตั้งเป็นชุมชนถาวรดังเช่นในปัจจุบัน แต่สันนิษฐานว่าเคยเป็นที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นคนพื้นเพของพื้นที่นี้เป็นกลุ่มที่บุกเบิกหักล้างถางพงเริ่มแรก และเริ่มตั้งรกรากจับจองอยู่ถาวร ทำให้ยังพบว่า ในปัจจุบันลูกหลานของกลุ่มคนเหล่านี้ยังคงอาศัยอยู่สืบต่อกันมาจนกระทั่งทุกวันนี้ แต่ก็อาจมีคนพื้นเพเดิมที่อพยพย้ายออกไปบ้างแล้ว ดังนั้นในปัจจุบันจึงพบว่า มีคนสองกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนชอยหมอฝิ่งอุทิศ ได้แก่ กลุ่มแรกคือ คนพื้นเพเดิม ซึ่งหลงเหลืออยู่

ประมาณ 30% และกลุ่มที่สองคือ 70% ที่เหลือเป็นกลุ่มคนต่างท้องที่ที่อพยพย้ายมาจากที่อื่น กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่อพยพโยกย้ายเปลี่ยนหน้าเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนโดยตลอดเป็นรุ่นแล้วรุ่นเล่า โดยที่ส่วนมากเป็นคนต่างจังหวัด และเข้ามาทำงานเป็นกรรมกรตามโกดังสินค้าเป็นส่วนใหญ่ และมีบ้างที่ทำงานตามโรงงานต่างๆ พวกที่มีทุนพอประกอบกิจการเล็กๆก็มาเป็นพ่อค้า แม่ค้าหาบเร่หรือขายของตามแผงเล็กๆ

จากในอดีต ชุมชนนี้ยังไม่มีชื่อของชุมชน จนเมื่อเริ่มมีการทำขอยตัดผ่านและตั้งชื่อขอยว่าขอยหม้อผึ้งอุทิศ การตั้งชื่อขอยนั้นตั้งตามชื่อของหม้อแผนโบราณที่ชื่อ "ผึ้ง" ใต้อุทิศที่บางส่วนให้ตัดผ่านเป็นขอยดังกล่าว จำนวนพื้นที่ที่หม้อผึ้งได้บริจาคให้เป็นที่สาธารณะนี้ไม่ได้มีการจดเป็นลายลักษณ์อักษรทำให้หลักฐานเหล่านี้ มีความคลุมเครือและไม่สามารถระบุพื้นที่ให้ชัดเจนลงไปได้ รวมทั้งในส่วนของรายละเอียดในเรื่องของประวัติชุมชนไม่ได้มีการจดบันทึกไว้คงได้แต่หลักฐานที่มีการบอกเล่าจากคนเก่าแก่ของชุมชน ประกอบกับการสันนิษฐานจึงทำให้ไม่ได้รายละเอียดที่แน่นอนเท่าไรนัก แต่สำหรับเรื่องของหม้อผึ้งนั้นคาดว่าเป็นผู้ที่มีตัวตนอยู่ในชุมชนจริง ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันยังพบว่ามีลูกหลานของหม้อผึ้งอาศัยอยู่ในชุมชน ลูกหลานที่มีเชื้อสายของหม้อผึ้งจะเป็นกลุ่มที่ใช้นามสกุล "เอี่ยมขอผึ้ง"

การเริ่มมีการรวมตัวของผู้คนที่มาอาศัยอยู่ในบริเวณนี้เริ่มขึ้นเมื่อประมาณเกือบ 100 ปี ดังได้กล่าวมาแล้ว แต่ก่อนหน้านั้นหากย้อนกลับไปในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่ดินในบริเวณชุมชนนี้เคยมีสภาพเป็นป่า จวบจนเมื่อมีการสถาปนากรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวง ทำให้ผู้คน เริ่มเข้ามาอาศัยรวมศูนย์อยู่ที่กรุงธนบุรีและบริเวณใกล้เคียง จนกระทั่งการขยายความเจริญรุกเข้ามาจนถึงบริเวณที่ตั้งชุมชนปัจจุบัน เริ่มแรกอาชีพของคนเหล่านี้ได้แก่ การทำนา และการทำสวนพืชผลที่สำคัญคือ มะพร้าว ส้ม พลู และหมาก การคมนาคมในสมัยนั้นใช้การคมนาคมขนส่งทางน้ำ โดยใช้ลำคลองที่ตัดผ่านชุมชนได้แก่ คลองลำมะโด และคลองตันตะโก ซึ่งปัจจุบันคลองทั้งสองไม่สามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมได้

ต่อมาในช่วงที่ชาวจีนอพยพเข้ามาระลอกใหญ่เป็นระลอกสุดท้าย กลุ่มชาวจีนเหล่านี้มักจะเข้ามาทางฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และยึดบริเวณนี้เป็นแหล่งทำมาหากิน โดยมากนั้นจะเริ่มเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างประเภทกรรมกรแบกหาม หรือที่เรียกว่า จับกัง นั้นเอง กลุ่มคนจีนที่เริ่มจากการเป็นจับกัง เมื่อเก็บเงินเก็บทองพอมีฐานะหรือสามารถตั้งตัวได้ บางคนก็ขายที่แล้วไปอยู่ที่อื่น บางคนก็ยังคงอยู่ในกิจการประเภทนี้แต่อาจจะเลื่อนฐานะจากการเป็นจับกังมาเป็นหัวหน้าคนงานหรือแม้กระทั่งเป็นเจ้าของกิจการเองก็มี นอกจากนี้ชาวจีนที่ยังคงอยู่ในชุมชน เมื่อตั้งรกรากได้ก็เริ่มขยาย

ขอบเขต โดยการซื้อที่ดินในชอยหมอฝิ่งอุทิศทำเป็นอาคารพาณิชย์หรือกิจการบ้านเช่า ซึ่งมีจำนวนมากในชุมชนแห่งนี้

ในปี พ.ศ. 2507 ทางการเคหะแห่งชาติเริ่มเข้ามาวางผังให้กับชุมชน ที่ที่การเคหะฯจัดสรรนั้นเป็นที่ของการเคหะฯและที่ของชาวบ้านบางส่วนเมื่อจัดสรรเรียบร้อยแล้วมีการจัดวางระบบสาธารณูปโภค ทำให้สภาพของชุมชนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและมีขอบเขตที่แน่นอน ต่อมาทางการเคหะฯได้ทำการขายขาดที่ดินให้แก่คนในพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านเริ่มมีสิทธิในที่ดินของตนเองอย่างแท้จริง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2517 ทางราชการได้แก่ เขตราชบุรีบูรณะ ได้จัดตั้งชุมชนชอยหมอฝิ่งอุทิศเพื่อความสะดวกในการปกครองและการพัฒนาท้องถิ่นและยังจัดให้ชุมชนชอยหมอฝิ่งอุทิศมีสถานภาพเป็นชุมชนแออัด ในปีเดียวกันก็มีการสร้างทางเท้าที่เป็นคอนกรีต มีการแต่งตั้งพัฒนากรรับผิดชอบชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มคณะกรรมการชุมชนเพื่อทำหน้าที่บริหารชุมชน ซึ่งถือเป็นการเริ่มงานพัฒนาชุมชนโดยทางราชการขึ้น

ลักษณะกายภาพ

ชุมชนชอยหมอฝิ่งอุทิศประกอบไปด้วยหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 10 ชอยหมอฝิ่งอุทิศ แขวงบางปะกอก เขตราชบุรีบูรณะมีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 15 ไร่เป็นที่ดินของเอกชนที่ซื้อจากการเคหะแห่งชาติ นอกจากนั้นมีที่ดินบางส่วนที่เป็นมรดกตกทอดมีทั้งหมด 10 ไร่ และยังมีที่เป็นสัญญาเช่า 3 ปีต่ออายุสัญญาหนึ่งครั้ง สภาพการถือครองที่ดินสามารถแยกประเภทใหญ่คือ มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง ร้อยละ 34 เช่าที่ปลูกบ้านร้อยละ 19 เช่าบ้านร้อยละ 47 อีกทั้งยังพบว่าเป็นชุมชนที่ไม่มีปัญหาเรื่องการไล่ที่เหมือนชุมชนแออัดอื่นๆ

สำหรับอาณาเขตของชุมชนมีดังนี้คือ

ทิศเหนือ ติด ถนนราชบุรีบูรณะ

ทิศใต้ ติด คลองตันตะโก

ทิศตะวันออก ติด ชอยสุขสวัสดิ์ 27

ทิศตะวันตก ติด ชอยตลาดบางปะกอก

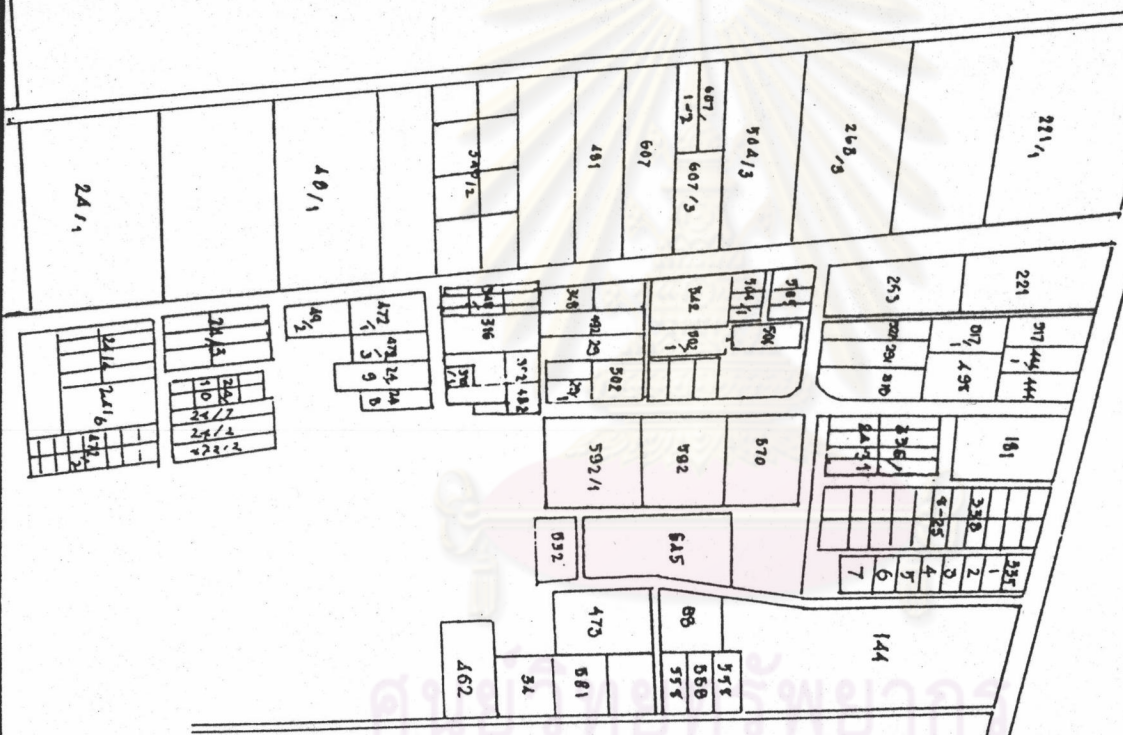
ลักษณะของการแบ่งหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 10 นั้น เป็นกรแบ่งโดยทางราชการซึ่งใช้คลองลำมะโด ที่ตัดผ่านกลางชอยหมอฝิ่งอุทิศเป็นตัวแบ่งอาณาเขตคือ ตั้งแต่ทิศเหนือมาจรดคลองดังกล่าวจัดเป็นหมู่ที่ 10 ตั้งแต่คลองลงมาถึงทิศใต้ คือคลองตันตะโกถือเป็นหมู่ที่ 4

ทางเข้าชุมชนนั้น นอกจากเส้นทางหลัก คือ การเข้าทางชอยหมอฝิ่งอุทิศแล้วยังสามารถเข้าได้ตามเส้นทางที่เป็นชอยเล็กชอยน้อยซึ่งมีทั้งชอยที่มีชื่อชอยและไม่มีชื่อชอย ชอยที่มีชื่อชอยเช่น

แผนที่ที่ 3 แผนที่หมู่ที่ 4 ชุมชนซอยหมอฝังอุทิศ

ศูนย์การค้าบางประกอก

ทาวเฮ้าส์บางประกอก

โรงเรียนโรงเรียนนิมิตร์

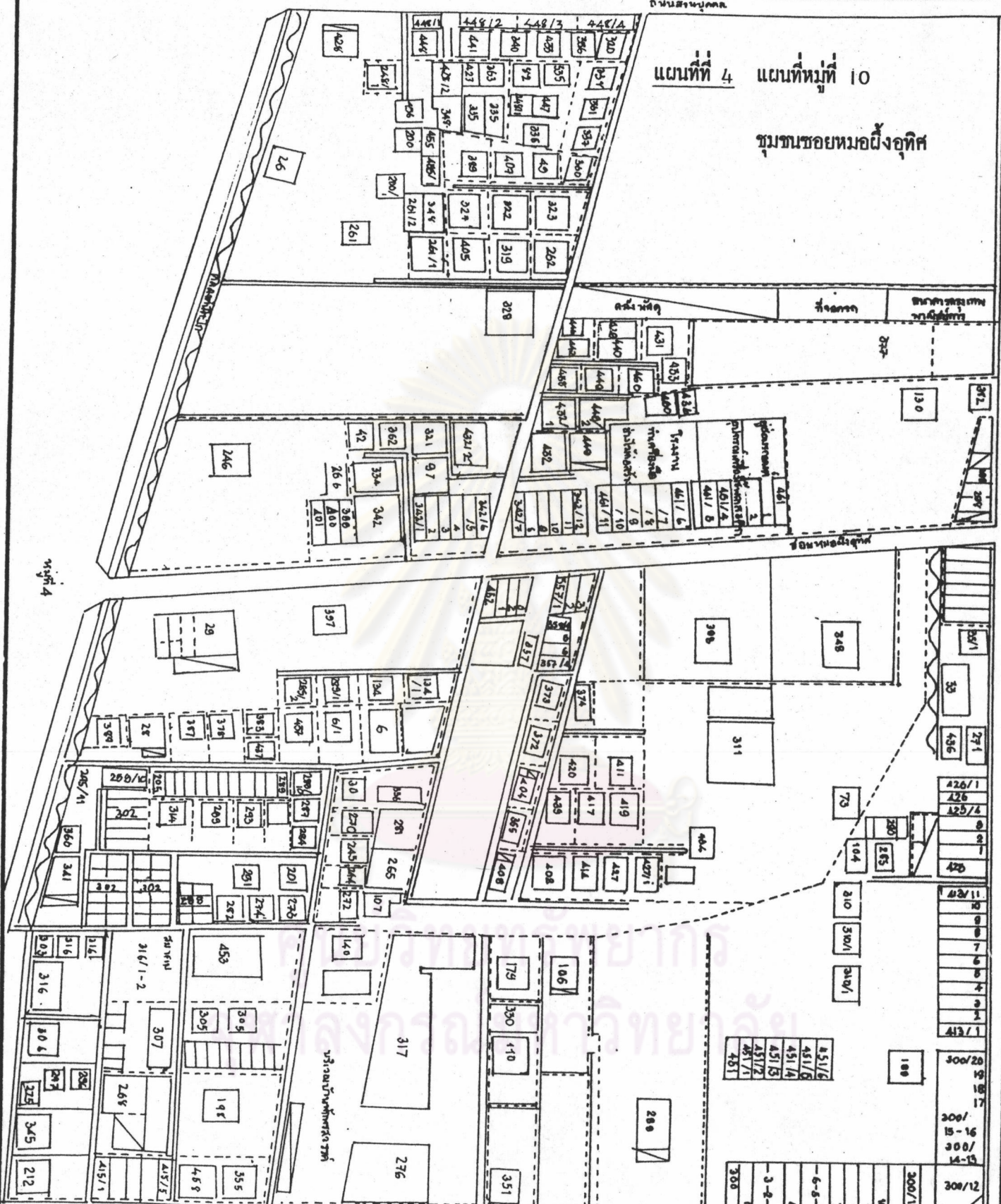
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ชุมชนซอยหมอฝังอุทิศ ม.4

แผนที่ 4 แผนที่หมู่ที่ 10

ชุมชนซอยหมอฝิ่งอุทิศ

ถนนราษฎร์พัฒนา 27

แผนที่ชุมชนซอยหมอฝิ่งอุทิศ ม.10

ชอยนวนน้อย เป็นต้น บริเวณที่เป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนได้แก่ จุดที่ตั้งของศาลพันท้ายนรสิงห์ บริเวณนั้นจะเป็นบริเวณที่มีหอกระจายข่าวและที่ติดประกาศของชุมชนอยู่ด้วย

ลักษณะที่พักอาศัยในชุมชนแบ่งได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ๆ กลุ่มแรกได้แก่ อาคารพาณิชย์ ซึ่งมักอยู่ติดกับบริเวณถนนทางด้านเหนือและทางด้านใต้ของชุมชนคือ บริเวณแถวตลาดบางปะกอก โดยกลุ่มอาคารพาณิชย์จะมีลักษณะเป็นตึกแถวสำหรับทำการค้ามีตั้งแต่อาคารพาณิชย์ 2-5 ชั้น และโดยมากอาคารพาณิชย์มักจะเป็นทั้งที่ทำการค้าและที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายจีน กลุ่มที่สอง ได้แก่ กลุ่มอาคารทาวน์เฮ้าท์ เป็นที่อยู่อาศัยและมีบ้างที่เปิดเป็นร้านค้าเล็กๆน้อยๆ บ้านประเภทนี้มักจะอยู่ค่อนข้างไปทางชอยสุขสวัสดิ์ 27 และบางส่วนของหมู่ที่ 4 กลุ่มที่สาม ได้แก่ กลุ่มบ้านพักอาศัยเดี่ยว หมายถึง บ้านที่ปลูกบนที่ดินของตนเอง และจะมีพื้นที่บริเวณรอบบ้านพอสมควร กลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างมีฐานะและโดยมากจะเป็นคนพื้นเพเดิมของที่นี่ นอกจากนั้นมักจะสังเกตได้จากการมีรั้วล้อมรอบบริเวณบ้าน และส่วนใหญ่จะมีการแบ่งบริเวณบ้านส่วนหนึ่งไว้สำหรับทำห้องเช่าให้ผู้คนเช่าอาศัยอยู่ กลุ่มที่สี่ ได้แก่ กลุ่มห้องเช่า ขนาดของห้องเช่าที่พบในชุมชนโดยทั่วไปจะมีขนาดประมาณ $2.5 \times 2.5 \times 3$ เมตร กลุ่มอาคารเหล่านี้จะอยู่ในบริเวณที่มีการแบ่งชอยเป็นชอยเล็กชอยน้อย บริเวณทางเข้าห้องเช่าสังเกตได้จากทางเดินมักเป็นทางเดินไม้ซึ่งสร้างไม่ค่อยแข็งแรงและไม่มียระบบระบายน้ำและค่อนข้างไปทางสกปรก มีน้ำขังตลอดทั้งปี ห้องน้ำนั้นจะใช้ห้องน้ำรวมและมีน้ำใช้จำกัด ลักษณะการสร้างมีทั้งการสร้างเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ชานตามแนวชอยและกันเป็นห้องๆสำหรับเช่าอาศัยอยู่ หรือไม่ก็สร้างเป็นบ้าน 2 ชั้นแล้วแบ่งชอยกันห้องย่อยเป็นห้องๆให้เช่า ซึ่งมักพบว่ากรรมกรจะเป็นกลุ่มที่อาศัยห้องเช่าประเภทนี้เกือบทุกคน ห้องเช่าประเภทนี้พบว่า มีกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในชุมชน แต่จะมีมากบริเวณจุดศูนย์กลางของชุมชนเป็นส่วนใหญ่ กลุ่มที่ห้า ได้แก่ ที่อยู่อาศัยประเภทแฟลต กลุ่มนี้มักจะอยู่ทางทิศตะวันตกของชุมชน โดยมากผู้อาศัยจะเป็นกลุ่มคนที่ทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรม

การคมนาคมเข้าถึงชุมชนมีหลายทางและหลายวิธี สามารถเข้าผ่านทางถนนราษฎร์บูรณะ มีรถประจำทางผ่านเช่น สาย 6 85 เป็นต้นหรือสามารถเข้าทางถนนสุขสวัสดิ์ มีรถประจำทางผ่านหลายสายเช่น ปอ.6 สาย 21 37 82 108 เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีรถโดยสารรับจ้างขนาดเล็กและรถจักรยานยนต์รับจ้างอยู่ทั่วไป

เส้นทางในชุมชนมีถนนตัดผ่ากลางชุมชน ซึ่งก็คือ ชอยหมอมั่งอุทิศ นอกจากนั้นมีทางเดินย่อย มีทั้งทางที่เป็นทางคอนกรีตและทางเดินไม้ที่มีสภาพทรุดโทรม เป็นลักษณะทางเดินแคบๆสภาพมีน้ำขังตลอดปี ยิ่งในช่วงที่มีฝนตกหนักจะทำให้เกิดน้ำท่วมเข้ามาในที่อยู่อาศัย แม้ว่าจะมีคูคลองระบายน้ำก็ตามแต่ก็มักจะระบายน้ำไม่ทัน เนื่องจากน้ำที่ท่วมขังอยู่เดิมและน้ำฝนที่ตกในปริมาณ

มาก ประกอบกับท่อระบายน้ำอุดตัน ขาดระบบกำจัดน้ำทิ้งทำให้ความสะอาดในชุมชนจึงยังไม่ดีพอ อีกทั้งยังพบว่ามีสัตว์ที่เป็นพาหะของโรคอยู่หลายชนิดเช่น ยุง หนูเป็นต้น เหล่านี้มีผลต่อสุขภาพอนามัยของชาวบ้านเป็นอย่างมาก

สำหรับระบบสาธารณูปโภคนั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้ไฟฟ้าและประปาที่มีมิเตอร์เป็นของตนเอง มีบางส่วนที่ขอต่อบ้านที่มีมิเตอร์ใช้บ้างก็มี ส่วนห้องเช่าก็จะใช้ไฟฟ้าและประปาในลักษณะคิดเป็นรายเดือน โดยค่าไฟฟ้าคิดตามจำนวนเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีอยู่ในห้องเช่าแต่ละห้อง ราคาค่าไฟคิดจากเครื่องใช้ไฟฟ้าแต่ละชนิด ชนิดละ 50 บาท ต่อเดือน ราคาค่าน้ำคิดราคาขายเป็นจำนวนโถงละ 7 บาท ถึง 10 บาท ในส่วนของระบบท่อระบายน้ำนั้น ท่อระบายที่เป็นท่อระบายสาธารณะไม่มี มีแต่ท่อระบายน้ำที่แต่ละบ้านทำท่อไว้ใช้เอง ท่อระบายน้ำที่ชาวบ้านทำเองมีทั้งที่เป็นท่อซีเมนต์ และขุดดินทำทางระบายเอง ส่วนกลุ่มที่เป็นบ้านเช่าจะไม่มีระบบท่อระบายน้ำ ในด้านการกำจัดขยะมูลฝอย ใช้บริการของกรุงเทพมหานคร และมีบ้างที่ไม่มีบริการกำจัดขยะ ส่วนภายในชุมชนนั้นมีโทรศัพท์ส่วนตัวใช้ประมาณ 30% และมีโทรศัพท์สาธารณะภายในชุมชนอีกด้วย

ในด้านสาธารณสุขนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้บริการสาธารณสุขและการแพทย์ตามลักษณะของการเจ็บป่วยและเหตุการณ์ ถ้าเจ็บป่วยน้อยและไม่เป็นเหตุการณ์ฉุกเฉินชาวบ้านก็มักจะรักษาตามคลินิกเอกชนที่อยู่ใกล้เคียงชุมชนที่มีอยู่ 3 แห่ง ส่วนคลินิกทันตกรรมมี 1 แห่ง สำหรับในเวลาราชการชาวบ้านจะใช้บริการจากศูนย์บริการสาธารณสุข 58 นอกจากนั้นยังมีโรงพยาบาลของเอกชนที่ใกล้เคียงได้แก่ โรงพยาบาลราชบุรีบูรณะ

ในส่วนของการศึกษา ปรากฏว่าเด็กในวัยประถมศึกษาของชุมชนมักจะเข้าเรียนที่โรงเรียนวัดประเสริฐสุทธาวาสและหากเป็นโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษามักจะเข้าเรียนที่โรงเรียนบางปะกอกวิทยาคม ซึ่งเปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรณีที่เป็นโรงเรียนเอกชนมีโรงเรียนเอกชนที่เปิดสอนตั้งแต่อนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งชาวบ้านก็จะส่งบุตรหลานไปเรียนที่โรงเรียนโรจนนิมิตร โดยที่สถานที่ตั้งของโรงเรียนอยู่ในบริเวณชุมชนเลย ทำให้สะดวกในการเดินทางไปเรียนมาก ส่วนระดับการศึกษาของคนในชุมชน สามารถจำแนกออกเป็น ระดับประถมศึกษา 75% ระดับมัธยมศึกษา 20% ระดับอาชีวศึกษา 3.5% ระดับปริญญา 1.5%

สำหรับสถานที่สำคัญที่ใกล้เคียงกับชุมชน มีดังนี้คือ

1. สำนักงานเขตราชบุรีบูรณะ ภายในสำนักงานเขตจะประกอบไปด้วยฝ่ายต่างๆซึ่งให้ความสะดวกกับประชาชนในด้านงานปกครอง งานทะเบียนราษฎร งานเทศกิจ งานโยธา งานการคลัง งานที่เกี่ยวกับศึกษาธิการ งานที่เกี่ยวกับการหารายได้เข้าเขต งานรักษาความสะอาดในท้องที่ งานพัฒนาชุมชน งานที่เกี่ยวกับการประถมศึกษา นอกจากนั้นในบริเวณสำนักงานเขต ยังเป็นที่ตั้ง

พอใจผู้เช่าโดยเหตุผลส่วนตัว และสาเหตุจากการเลิกกิจการห้องเช่า เพราะผู้ให้เช่าต้องการห้องเช่าไปทำประโยชน์อย่างอื่นหรือเปลี่ยนไปทำกิจการอย่างอื่น เช่น รื้อห้องเช่าไปเป็นที่จัดสรร เป็นต้น

ในกรณีของห้องเช่าที่มีประมาณร้อยละ 47 นั้นในหลังคาเรือนหนึ่ง ๆ มีผู้อยู่อาศัยตั้งแต่ 1 ครอบครัวขึ้นไปจนถึง 6 ครอบครัว ครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัวที่อาศัยอยู่ในหลังคาเรือนเดียวกัน อาจไม่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติเลยก็ได้ แต่อาจมีความสัมพันธ์กันในเชิงการพึ่งพาเช่น ให้กู้ยืมทรัพย์สินหรือให้ยืมสิ่งของ เป็นต้น ในกรณีนี้มักเป็นครอบครัวที่มีฐานะยากจนและเนื่องจากห้องเช่ามีสภาพคับแคบไม่สามารถอยู่กันหลาย ๆ คนได้ จำนวนสมาชิกที่อยู่ในห้องเช่าจึงมีผู้น้อยคน ดังนั้นสภาพการอยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว กล่าวคือ จะอยู่กันเฉพาะพ่อ แม่ และลูก และครอบครัวเดี่ยวนั้นไม่ใช่มีเฉพาะกลุ่มที่อยู่ห้องเช่าเท่านั้น กลุ่มที่มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเองก็เริ่มกลายสภาพไปเป็นครอบครัวเดี่ยว ถ้าคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของครอบครัวเดี่ยวในชุมชนจะมีประมาณ 68% สำหรับครอบครัวขยายที่จะมีโครงสร้างประกอบไปด้วยผู้หาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งมักเป็นพ่อแม่ ผู้ดูแลบ้านอาจจะเป็นปู่ย่า ตายาย หรือแม่ และผู้รับการเลี้ยงดูเช่น ลูก ๆ หรือคนแก่ และหลายครอบครัวก็จะมีญาติพี่น้องมาอาศัยอยู่ด้วย อันแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทั้งในแนวตั้งและแนวราบ จะมีประมาณ 32%

เศรษฐกิจของชุมชน

การประกอบอาชีพของคนในชุมชนประกอบไปด้วยอาชีพรับจ้างมีประมาณ 50% รับราชการมีประมาณ 5% พนักงานรัฐวิสาหกิจมีประมาณ 10% และค้าขายมีประมาณ 15% ส่วนที่เหลือ 22% เป็นบุคคลที่มีอาชีพไม่แน่นอนรวมทั้งผู้ที่ไม่มีอาชีพหรือว่างงานด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า ในชุมชนมีอาชีพประเภทแรงงานนอกระบบ ได้แก่ กลุ่มสตรีหรือแม่บ้าน และเด็ก ที่รับจ้างทำงานอยู่ที่บ้าน งานที่นิยมทำได้แก่ การเย็บรองเท้า ซึ่งมีประมาณ 100 กว่าคน ที่ประกอบอาชีพนี้ งานดังกล่าวสามารถรับงานมาทำได้ทุกวัน และสามารถทำในช่วงเวลาว่างได้ ดังนั้นแม่บ้านจึงมีรายได้พร้อมกับการสามารถทำงานบ้านหรือเลี้ยงดูเด็กเล็กไปด้วยก็ได้ งานประเภทนี้จึงได้รับความนิยมมากลักษณะของรายได้จะได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนชิ้นงานที่ทำได้ สำหรับอุปกรณ์ในการเย็บรองเท้าจะมีคนในชุมชนรับงานมาส่งแล้วแจกงานให้แก่แม่บ้านที่สนใจในงานนี้ โดยราคาค่าเย็บจะตกอยู่ในราคาข้างละ 2 บาท ส่วนมากจะทำได้เฉลี่ยวันละ 20 คู่ เฉลี่ยแล้วจะได้ค่าจ้างเฉลี่ยต่อวัน ประมาณ 80 บาท

ในด้านแหล่งงานของคนในชุมชน ส่วนใหญ่ที่ทำงานกับที่อยู่อาศัยจะอยู่ใกล้กัน เพื่อตัดปัญหาเรื่องของการเดินทาง ในกรณีของอาชีพกรรมกร แหล่งงานที่เป็นหลักได้แก่ โกดังสินค้า แสงทองค้าข้าว ใช้เวลาเดินทางจากชุมชนมาโกดังสินค้านี้เพียงแค่ 5-10 นาที ส่วนพวกที่ทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมมีโรงงานที่อยู่ใกล้เคียงชุมชนมากมาย แต่ที่คนในชุมชนนิยมไปทำกันมาก เช่น โรงงานศรีไทย ซุปเปอร์แวร์ โรงงานไทยทอย เป็นต้น และหากเป็นอาชีพค้าขายก็มักจะประกอบกิจการภายในที่พักอาศัยเช่น ค้าขายของชำ ร้านขายอาหาร และโดยเฉพาะบริเวณที่กรรมกรอีสานพักอาศัยอยู่มากก็จะมีร้านอาหารอีสานขาย มีทั้งที่ขายเป็นแผงเล็ก ๆ หน้าบ้าน หรือเป็นร้านประเภทรถเข็นหรือหาบเร่ก็มากเช่นกัน

รายได้เฉลี่ยต่อปีของคนในชุมชนจะอยู่ระหว่าง 35,000 - 60,000 บาทต่อคน(จากการสำรวจของสำนักงานเขตราชบุรีบูรณะ) ในด้านเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัว ในครอบครัวที่มีฐานะยากจน สมาชิกในครอบครัวเกือบทุกคน ต้องช่วยกันหารายได้เข้าสู่ครอบครัวไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ หรือลูก (ที่ไม่ใช่เด็กเล็ก) โดยมากผู้เป็นพ่อจะเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว แต่ก็พบว่า นอกเหนือจากนั้นต่างก็มีผู้ช่วยหารายได้เข้าสู่ครอบครัวจากผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานอื่น ๆ ซึ่งเป็นสมาชิกของครอบครัว รวมถึงสตรี คนชรา และเด็กด้วย สำหรับครอบครัวที่มีฐานะ จำนวนผู้หารายได้เข้าสู่ครอบครัวจะน้อยกว่าครอบครัวที่มีฐานะยากจน บางครอบครัวมีผู้ที่หารายได้เป็นหลักอยู่เพียงคนเดียว หรือบางครอบครัวก็มีรายได้เสริมจากกิจการห้องเช่า ซึ่งมีอยู่มากมายในชุมชน

รายได้ของครอบครัวที่มีฐานะยากจน จะมีผู้ที่หารายได้หลักอันได้แก่ พ่อ นั้นมักจะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น งานกรรมกรจะมีรายได้เฉลี่ยวันละประมาณ 150 บาท ส่วนผู้ที่เป็นแม่บ้านนั้นหากทำงานอยู่ที่บ้านเช่น เย็บรองเท้าจะมีรายได้เฉลี่ยวันละ 80 บาท รับจ้างซักผ้าจะมีรายได้เฉลี่ยวันละ 20 บาท ดังนั้นถ้าหากนำมาคำนวณรายได้เฉลี่ยอย่างคร่าว ๆ ของทั้งครอบครัวต่อปีจะตกอยู่ประมาณ 64,800 บาท ซึ่งบางครอบครัวอาจจะมีรายได้มากหรือน้อยกว่าที่กล่าวมา ทั้งนี้เนื่องจากครอบครัวที่มีรายได้มากกว่าที่เฉลี่ยไว้ อาจเป็นเพราะมีจำนวนสมาชิกที่หารายได้เข้าสู่ครอบครัวหลายคน หรืออาจขึ้นอยู่กับความขยันและการรู้จักหาช่องทางในการเสาะแสวงหางานหรือมีงานที่มีรายได้ประจำเหล่านี้เป็นต้น ส่วนครอบครัวที่รับจ้างทั่วไป มักจะมีรายได้เป็นรายวัน และเป็นงานที่ไม่แน่นอน บางวันถ้ามีงานทำมากก็จะมีรายได้ดี แต่มีบางวันที่มีงานให้ทำน้อย รายได้ที่ได้รับก็จะได้น้อยตามไปด้วย และบางวันอาจไม่มีงานให้ทำเลยก็มี

ในด้านของรายจ่ายของแต่ละครอบครัว ครอบครัวที่เช่าห้องพักจะมีรายจ่ายในด้านค่าเช่าในราคาห้องละ 600 - 850 บาทต่อเดือน ค่าไฟฟ้าคิดจากจำนวนเครื่องใช้ไฟฟ้าอย่างละ 50 บาทต่อเดือน ค่าน้ำคิดตามจำนวนโ่ง่งที่ใช้ในราคาโ่ง่งละ 7 - 10 บาท ส่วนครอบครัวที่มีลูกที่อยู่ในวัยเรียน

จึงต้องมีค่าใช้จ่ายในด้านการศึกษาของบุตรเพิ่มขึ้นอีกด้วย นอกจากนั้นรายจ่ายบางส่วนถูกนำไปใช้ในด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ ใช้ในด้านการอุปโภค บริโภค ในด้านอาหารการกิน และยารักษาโรค ข้าวของเครื่องใช้ประจำวัน และมีรายจ่ายที่เกินความจำเป็นประเภทบุหรี เครื่องดื่มบำรุงกำลัง เหล้า และการพนันที่พบมากในชุมชนคือการเล่นหวยใต้ดิน การพนันมวยคู่ การเล่นสล็อตเกอร์ เป็นต้น

รายจ่ายทางด้านการพักผ่อนหรือการนันทนาการ ครอบครัวยากจนโดยมากมักไม่ค่อยได้ไปเที่ยวพักผ่อนเท่าไรนัก เพราะสมาชิกทุกคนในครอบครัวต่างก็ต้องทำงานเกือบทุกคน ดังนั้นรายจ่ายในส่วนของการท่องเที่ยวพักผ่อนจึงไม่ค่อยมีในกลุ่มครอบครัวประเภทนี้ สำหรับรายจ่ายของครอบครัวที่มีฐานะปานกลางถึงฐานะดีจะมีลักษณะเหมือนกับครอบครัวในเมืองทั่ว ๆ ไป

ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของคนในชุมชน

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพเดียวกันแล้ว ในชุมชนยังพบความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายรูปแบบและเหลื่อมซ้อนกันอยู่ โดยปกติในชุมชนจะมีการแบ่งแยกกลุ่มกันระหว่างชาวบ้านที่มีฐานะดี ปานกลางและยากจน กลุ่มที่มีฐานะยากจนมักมีความสัมพันธ์ในเชิงพึ่งพากันที่มีฐานะดีกว่าในเชิงการเช่าที่อยู่อาศัยและการใช้สาธารณูปโภคเช่น น้ำ และไฟฟ้า หรือแม้กระทั่งการขอใช้โทรศัพท์ ความสัมพันธ์ในเชิงพึ่งพาอื่นๆ เช่น ขอผลิตผอนค่าเช่า มีบางรายถ้าผู้เช่าสนิทสนมกับผู้ให้เช่าก็มีถึงขนาดขอยืมเงินจากผู้ให้เช่าที่มีฐานะดี บางครั้งผู้ที่มีฐานะดีก็จะหางานให้ผู้ที่มีฐานะยากจนทำหรือแนะนำงาน หรือช่วยหาช่องทางในการหารายได้ให้ นอกจากนั้นผู้ที่มีฐานะดีหรือปานกลาง มักจะทำงานให้กับชุมชนคือ เป็นคณะกรรมการชุมชน เวลาที่มีการขอความร่วมมือในด้านการพัฒนาชุมชนจากทางราชการ ก็ต้องผ่านคณะกรรมการเหล่านี้ ดังนั้นคณะกรรมการชุมชนซึ่งมีจำนวน 9 คน ถ้าไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนก็จะไม่ได้รับความช่วยเหลือในส่วนนี้เลย แต่ทั้งหมดแล้วคนที่มีฐานะในระดับเดียวกัน จะคบค้าและสนิทสนมกับคนที่มีฐานะเท่าเทียมกันเป็นส่วนใหญ่ และมีบ้างที่พอใจกับการอยู่โดยลำพังภายในครอบครัวของตน โดยที่ไม่ต้องการสูงส่งกับใครในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ในชุมชนนี้ก็ยังคงมีความสัมพันธ์แบบครอบครัว แบบญาติมิตรและแบบเพื่อนบ้านหลงเหลืออยู่ โดยภาพรวมแล้วความสัมพันธ์ทั้งสามประเภทนี้ยังสามารถพึ่งพาอาศัยกันและพบเห็นได้ง่ายในชุมชน ถึงแม้ว่าเงินและวัตถุจะเข้ามามีอำนาจและบทบาทมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน แต่ภาพที่ยังสามารถพบเห็นได้ ตลอดเวลาคือ ในระหว่างครอบครัวบรรดาญาติมิตรและเพื่อนบ้านก็

คือ การช่วยเหลือซึ่งพาทันได้ พอสมควรในเรื่องของการยืมเงิน ยืมสิ่งของ ดูแลหรือเยี่ยมเยียนคน เจ็บป่วย ให้อาหารในเรื่องต่าง ๆ เช่น ดูแลบ้าน ฝากเก็บเสื้อผ้าการแลกเปลี่ยนอาหารซึ่งกันและกัน การฝากดูแลเด็กและคนชรา เป็นต้น ความสัมพันธ์เหล่านี้ปรากฏชัดในครอบครัวที่ยากจน ซึ่งมักจะ เป็นครอบครัวที่ย้ายถิ่นมาจากชนบทและยังคงนำลักษณะความสัมพันธ์ที่มีอยู่แบบเดิมในชนบทเข้ามาใช้ในสังคมเมือง

ส่วนความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมนั้น คนในชุมชนไม่ค่อยมีพิธีที่ทำร่วมกันของชุมชนมากเท่าไรนักส่วนมากการประกอบพิธีกรรมจะเป็นไปในลักษณะของระดับปัจเจกบุคคลมากกว่าระดับชุมชน พิธีที่คนในชุมชนทำร่วมกันคือ การจัดบวงสรวงให้กับศาลพันท้ายนรสิงห์ ซึ่งเป็นศาลที่คนในชุมชน ท่านหนึ่งที่เป็นผู้ที่เคารพนับถือพันท้ายนรสิงห์เป็นการส่วนตัว จึงได้จำลองตัวศาลจากคลองโคกคาม และทำพิธีอัญเชิญให้มาสถิตย์อยู่ ณ ชุมชนนี้ เมื่อเวลาผ่านไปศาลพันท้ายนรสิงห์ จึงเริ่มขยายความ เชื่อจากตัวบุคคลมาเป็นความเชื่อในระดับชุมชน การจัดบวงสรวงนี้จะกระทำในวันสงกรานต์ ใน นั้นจะมีพิธีทำบุญตักบาตรร่วมกันของคนในชุมชน มีการนิมนต์พระสงฆ์จากวัดใกล้เคียงชุมชนให้มารับบิณฑบาตร และยังมีประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุของชุมชน งานชุมชนอีกงานที่จัดเป็นประจำ ทุกปีก็คือ งานวันเด็กในวันนั้นจะมีการแจกของขวัญหรือของที่ระลึกให้แก่เด็ก และมีกิจกรรมที่ผู้ใหญ่ในชุมชนทำร่วมกับเด็กในชุมชน เช่น มีเกมการละเล่นต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งงานเหล่านี้จะจัดที่บ้าน ของประธานชุมชนเป็นหลัก นอกจากนี้ก็มีการเรียไรเพื่องานทอดกฐินผ้าป่า นิยมจัดกันในหมู่พวก กรรมการด้วยตนเอง วัดที่นำกฐินหรือผ้าป่าไปทอดนั้น โดยมากจะเป็นวัดที่อยู่ในเขตภูมิลำเนาเดิมของ กรรมการที่จัดงานเหล่านี้และส่วนมากมักจะจัดไปทอดกฐิน หรือผ้าป่าที่วัดทางภาคอีสาน เพราะ กรรมการโดยมากมาจากหมู่บ้านในแถบจังหวัดในภาคอีสาน และต้องการหาเงินเข้าวัดของบ้านเกิด และถือโอกาสกลับไปเยี่ยมบ้านด้วย นอกจากนั้น คนอีสานยังมีลักษณะเฉพาะคือ มีความผูกพันในถิ่นกำเนิดของตนเองสูง ไม่ว่าจะอยู่ไหนก็ตามพวกเขาก็มักจะคิดถึงบ้านเกิดและต้องการทำ ประโยชน์ให้กับบ้านเกิดเดิม แม้ว่าจะไม่มีทุนทรัพย์มากแต่ก็จัดกันตามอัตภาพที่ตนมี การทอดกฐิน ผ้าป่านั้นในชุมชนไม่ค่อยได้จัดบ่อยเท่าไรนัก นาน ๆ ถึงจะจัดขึ้นครั้งหนึ่งและก็เป็นกฐินหรือผ้าป่า คณะเล็ก ๆ เท่านั้น

การดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชนอีกประการคือ การพัฒนาชุมชน โดยแต่ละปีจะมี กำหนดจัดไม่แน่นอน แต่ส่วนมากจะยึดเอาวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระราชินีหรือ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัววันใดวันหนึ่งเป็นหลักเพื่อทำการพัฒนาชุมชน โดยในวันนั้นจะมีกิจกรรมทำ ความสะอาดชุมชน ขุดลอกท่อระบายน้ำ อย่างไรก็ตามกิจกรรมในลักษณะนี้จะมีชาวชุมชนร่วมด้วย เพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น และในแต่ละปีจำนวนผู้ร่วมกิจกรรมจะลดลงไปเรื่อย ๆ บางคนที่อยู่ในชุมชน

ยังไม่ทราบเลยว่ามีกิจกรรมการพัฒนาชุมชนด้วยเพราะคนส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นผู้ที่ย้ายถิ่นมาจากที่อื่นและจะต้องเป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนเป็นเวลานานพอสมควรหรือเป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนอย่างถาวรจริง ๆ จึงจะทราบ กลุ่มที่อพยพย้ายถิ่นบ่อยๆมักจะไม่รู้ว่ามีการพัฒนาชุมชน ประกอบกับไม่สนใจที่จะร่วมกิจกรรมเหล่านี้ เป็นต้น

ตรอกซีเลน

เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนสมบูรณทรัพย์ หมู่ที่ 9 แขวงบางปะกอก เขตราชบุรีบูรณะ จังหวัด กรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 5 ไร่ ส่วนพื้นที่ที่เรียกว่าบริเวณตรอกซีเลนนั้นมีพื้นที่ประมาณ 3 ไร่ ส่วนใหญ่เช่าที่ดินของวัดบางปะกอกปลูกบ้านอาศัยอยู่หรือชาวบ้านนิยมทำกิจการห้องแบ่งเช่าให้ผู้ที่มีรายได้น้อยอยู่อาศัย ลักษณะของบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ เป็นบริเวณที่มีการสร้างบ้านเรือนรวมกันอยู่ในลักษณะที่ค่อนข้างแออัด พื้นที่ทั่วไปมีน้ำท่วมขังเนื่องจากไม่มีท่อระบายน้ำ ในพื้นที่บางจุดของชุมชนไม่มีไฟทางเดินสาธารณะ ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ชาวบ้านใช้ไฟฟ้าและประปาโดยมีมิเตอร์เป็นของตนเอง นอกจากชาวบ้านที่เช่าห้องเช่าจะใช้ไฟฟ้าและประปาที่ต่อจากบ้านอื่นและต่อท่อน้ำประปาหรือชื่อน้ำใช้เอง สำหรับโทรศัพท์สาธารณะของชุมชนเองยังไม่ได้มีการติดตั้ง ชาวบ้านต้องใช้โทรศัพท์สาธารณะของชุมชนใกล้เคียง ในบริเวณที่ทำการศึกษามีลักษณะที่ตั้งเป็นตรอกชอกชอยเป็นจำนวนมาก ชุมชนนี้มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 70 หลังคาเรือน 197 ครอบครัวและบริเวณที่เรียกว่า ตรอกซีเลน มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 43 หลังคาเรือน 105 ครอบครัว ประชากรทั้งชุมชนรวมทั้งสิ้น 369 คน แยกเป็นเพศชาย 183 คน เพศหญิง 186 คน ในบริเวณตรอกซีเลนมีประชากรประมาณ 298 คน เพศชาย 169 คน เพศหญิง 129 คน

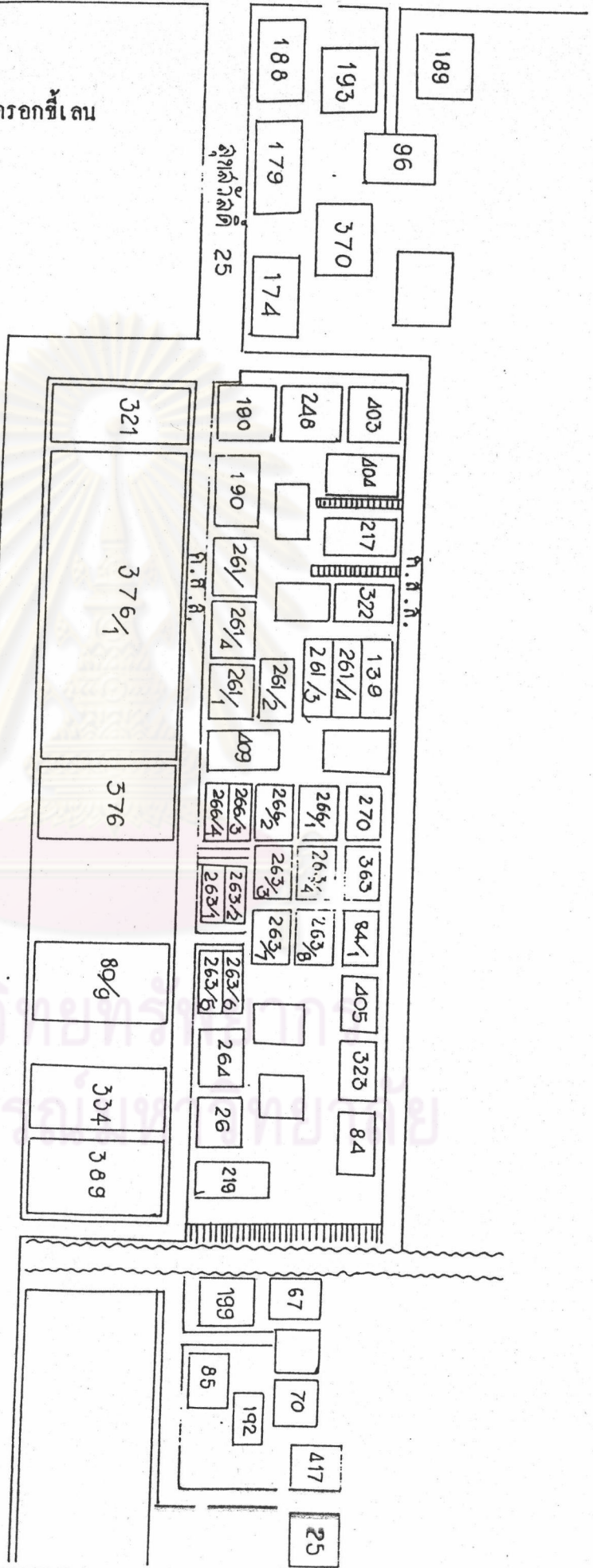
สาเหตุที่เรียกบริเวณนี้ว่า ตรอกซีเลน มีที่มาจากสภาพของพื้นที่ก่อนที่จะเป็นชุมชนดังเช่นปัจจุบันเป็นบริเวณที่เต็มไปด้วยซีเลน ชาวบ้านจึงเรียกชื่อตรอกนี้ตามสภาพที่เคยเป็น พื้นแพชของประชากรเป็นคนในท้องที่เพียงร้อยละ 15 และเป็นคนต่างท้องที่ถึงร้อยละ 85 บริเวณทางตอนต้นของตรอกซีเลนโดยมากแล้วจะเป็นประชากรที่ย้ายถิ่นมาจากภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือใน ส่วนที่ใช้ภาษาพูดไทย - อีสาน บริเวณตอนท้ายของตรอกจะเป็นประชากรที่ย้ายถิ่นมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือในส่วนที่ใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาพูด ชาวบ้านเรียกแยกกลุ่มกันเองว่าฝั่งลาวในบริเวณที่ พูดภาษาพูดไทย - อีสานและฝั่งเขมรในบริเวณที่พูดภาษาเขมร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างเป็นกรรมกรในกิจการขนส่งทางน้ำประเภทโกดังสินค้าโดยมีแหล่งงานคือ โกดังแสงทองค้าข้าวซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับบริเวณทิศเหนือของชุมชน นอกจากนั้นยังมีการประกอบอาชีพ

ถนนราษฎร์บูรณะ

แผนที่ที่ 5 แผนที่หมู่ที่ 9 บริเวณตรอกชีเลน

ผังชุมชนบริเวณตรอกชีเลน หมู่ที่ 9

ชุมชนราษฎร์บูรณะ

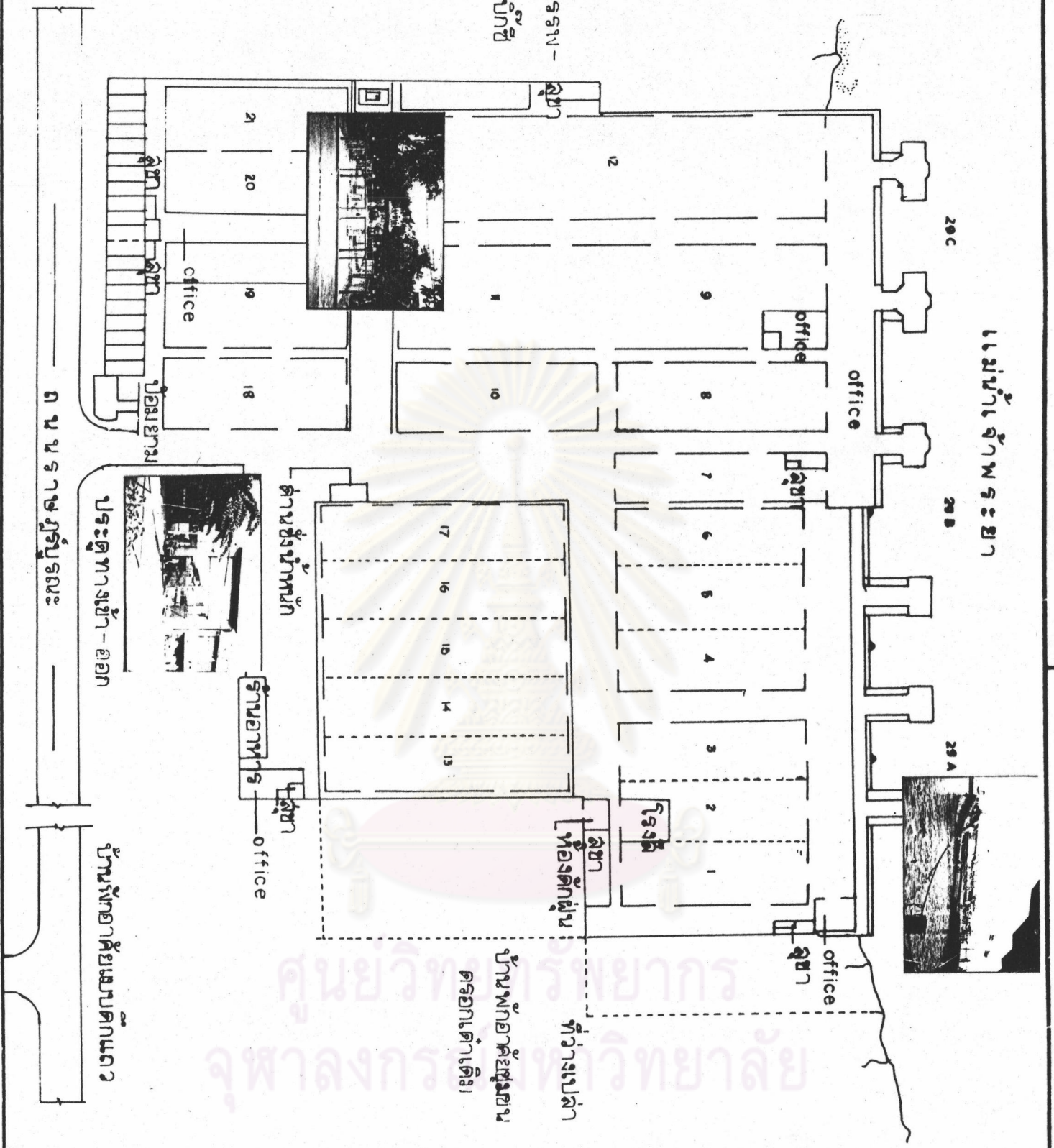
ส่วนตัว หรือรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งมักเป็นคนที่มียี่สิบอยู่ในท้องที่เป็นส่วนใหญ่ ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีประมาณ 35,000 - 50,000 บาทต่อครอบครัว (ข้อมูลจาก ฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตราชบุรีบูรณะ) ประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ และส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับคือในระดับประถมศึกษา รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษาและปริญญาตามลำดับ

ในส่วนของการดำเนินการปกครองมีลักษณะใกล้เคียงกับชุมชนหมอชอยฝั่งอุทิศซึ่งอยู่ในพื้นที่เขตการปกครองเดียวกัน ได้แก่ เขตราชบุรีบูรณะ มีคณะกรรมการชุมชนเพื่อบริหารชุมชนของตนเองผ่านการเลือกตั้งโดยมีวาระการทำงาน 3 ปี อายุของชุมชนเป็นชุมชนที่มีอายุประมาณ 30 กว่าปี เริ่มมีความหนาแน่นของประชากรประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา และเป็นชุมชนที่มีการเคลื่อนย้ายของประชากรอยู่ตลอดเวลาทั้งนี้เนื่องจาก พื้นเพของประชากรเป็นคนต่างท้องที่เสียเป็นส่วนใหญ่ ประชากรในส่วนนี้มีจำนวนมากที่ไม่คิดตั้งรกรากถาวรในชุมชน และมักจะเคลื่อนย้ายไปหาถิ่นที่อยู่อาศัยที่คิดว่าสะดวกต่อตนเองให้มากที่สุด อันเป็นลักษณะที่พบเป็นส่วนใหญ่ในเขตท้องที่นี้

โกดังที่ทำการศึกษา

โกดัง แสงทอง คำข้าว มีชื่อเต็มว่า บริษัท แสงทอง คำข้าว (1968) จำกัด ตั้งอยู่ที่ถนนราชบุรีบูรณะ แขวงบางปะกอก เขตราชบุรีบูรณะ มีอาณาเขตทิศเหนือมีทำน้ำติดแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันออก ติดที่ว่างเปล่า ทิศตะวันตก ติดห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี ทิศใต้ ติดกับถนนราชบุรีบูรณะ บริเวณที่ตั้งของโกดังแสงทองในปัจจุบันนั้นแต่เดิมเคยเป็นที่ตั้งของโกดังที่มีชื่อว่า ชุงเฮงหลี ซึ่งดำเนินการกิจการขนส่งสินค้าประเภทโกดังสินค้า ต่อมาเมื่อกิจการของชุงเฮงหลีประสบกับภาวะการขาดทุนจึงจำเป็นต้องปิดกิจการลง และขายกิจการต่อให้บริษัท แสงทองคำข้าวเข้ามาดำเนินการต่อในปี ค.ศ. 1968 (พ.ศ. 2511) เมื่อบริษัท แสงทอง คำข้าวเข้ามาดำเนินการแล้วได้ซื้อที่และขยายเนื้อที่โกดังที่เป็นบริเวณชุมชนที่เรียกว่า ตรอกเต่า เดิมเพื่อทำเป็นโกดังสินค้าเพิ่มเติม เนื้อที่ทั้งหมดของโกดังในปัจจุบันมีประมาณ 60 ไร่ จัดเป็นโกดังสินค้าที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดกรุงเทพมหานคร มีโกดังทั้งหมด 21 โกดัง แบ่งเป็นของบริษัท แสงทองคำข้าวเองทั้งหมด 19 โกดัง ที่ดำเนินการขนถ่ายสินค้าในปัจจุบัน 11 โกดัง ได้แก่โกดังสินค้าที่ 1 2 3 4 5 6 13 14 15 16 และ 17 ส่วนโกดังที่ 10 12 18 19 20 21 เป็นโกดังที่ว่างอยู่ นอกจากนั้นในโกดัง แสงทอง คำข้าวยังมีบริษัท กรุงสยาม จำกัด มาเช่าดำเนินการโดยเช่าอยู่ที่โกดังสินค้าที่ 7 8 9 11 สำหรับในกลุ่มของกรรมกรจะเรียกบริษัท กรุงสยาม จำกัดว่า " สายกรุงสยาม " ส่วนบริษัท แสงทอง คำข้าว จะเรียกว่า " สายแสงทอง " บริษัท แสงทอง คำข้าวทำการขนส่งเฉพาะสินค้าข้าวแต่เพียงอย่างเดียว โดยที่

แผนผังอาคารพระยา

แผนผัง บริษัท แสงทอง คำข้าว (๑๙๖๘) จำกัด โถงตั้ง

แผนที่ที่ 6 แผนที่โถงแสงทองคำข้าว

ทางบริษัทจะเป็นผู้รับซื้อข้าวจากทั่วประเทศไทยเพื่อทำการส่งออกไปขายทั่วโลก ส่วนสายกรุงสยามทำการขนส่งสินค้าข้าวเป็นหลักเช่นกัน แต่บางครั้งก็จะทำการขนส่งสินค้าประเภทอื่นๆ ซึ่งแล้วแต่ผู้รับจ้างขนถ่ายสินค้าว่าจ้างมา ส่วนจำนวนกรรมกรมีจำนวนไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับว่าปริมาณงานที่มีให้ทำในแต่ละวัน แต่ปกติแล้วทั้งสายแสงทองหรือสายกรุงสยามจะมีกรรมกรอยู่โดยเฉลี่ยต่อวันสายละประมาณ 150 คน ในสายของแสงทองในวันที่มีงานเข้ามามากเคยมีกรรมกรมากที่สุด (ปี พ.ศ. 2536) ประมาณ 700 คนและที่เคยน้อยที่สุดมีกรรมกรประมาณ 50 คน

สำหรับในส่วนของพิธีกรรมที่จัดขึ้นที่โกดังสินค้า จะเป็นพิธีกรรมตามแบบของชาวจีน โดยที่กิจการประเภทนี้ส่วนใหญ่มักจะมีเจ้าของกิจการที่มีเชื้อสายจีนเป็นผู้ดำเนินการ ประกอบกับการที่แบบแผนการดำเนินกิจการมีรากฐานที่เริ่มต้นจากชาวจีนโพ้นทะเลโดยเฉพาะชาวจีนแต้จิ๋วเป็นหลัก ซึ่งทั้งบริษัท แสงทอง คำข้าว และบริษัท กรุงสยาม จำกัด ต่างก็มีเจ้าของกิจการที่มีเชื้อสายชาวจีนแต้จิ๋วเช่นกัน ดังนั้นจะพบว่าพิธีกรรมต่างๆที่จัดขึ้นที่โกดัง รวมทั้งภาษาที่ใช้ในการทำงานจะเป็นสิ่งที่มีที่มาจากพื้นฐานมาจากชาวจีนแต้จิ๋ว ภายในโกดังสินค้าในระดับตั้งแต่ขึ้นเต็งขึ้นไป จนถึงผู้จัดการเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นส่วนใหญ่และรวมไปถึงบรรยากาศในสำนักงานจะมีลักษณะเป็นแบบจีน เช่น ยังคงมีการใช้ลูกคิดในการคำนวณ การชั่งน้ำหนักตามแบบจีน การพูดคุยโดยใช้ภาษาจีน และลักษณะความเป็นกันเองหรือการติดต่อกันแบบจีนยังคงมีปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังพบลักษณะการถ่ายทอดประสบการณ์หรือตำแหน่งให้แก่คนในครอบครัว และบางบริษัทเป็นการดำเนินกิจการในระบบครอบครัวและเครือญาติ ซึ่งเป็นลักษณะของระบบกงสีนั่นเอง

ทางด้านพิธีกรรมที่จัดขึ้นที่โกดัง แสงทอง คำข้าวนั้นจะมีการไหว้เจ้าในช่วงวันตรุษจีน วันสารทจีนซึ่งตรงกับเดือนที่ 7 ของปฏิทินจีน เป็นการไหว้เจ้าที่เรียกว่า " ฮอเฮียตี้ " โดยจะตั้งโต๊ะไหว้เจ้าหันไปทางแม่น้ำ เพื่อเป็นการทำบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว นอกจากวันที่กล่าวมาข้างต้นแล้วจะมีอีกหนึ่งวันซึ่งกำหนดวันทำพิธีจากการดูฤกษ์ที่ดีตามแบบของจีนและในแต่ละปีวันที่ทำพิธีดังกล่าวอาจไม่ตรงกันในแต่ละปีก็ได้ ในวันนั้นเจ้าของโกดังสินค้าจะมาทำพิธีไหว้เจ้าหรือไหว้บรรพบุรุษที่โกดังและรวมทั้งจะมีพิธีเช่นไหว้พระภูมิของโกดังสินค้าด้วย